

”ET RUKOUKSEEN MÄ OON LUOTTANU AINA”

Sota-ajan lapset, usko ja muistelu

Riikka Ylipeltola

Opinnäytetyö, kevät 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonin-

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Ylipeltola, Riikka. ”Et rukoukseen mä oon luottanu aina.” Sota-ajan lapset, usko ja muistelu. Kevät 2015, 51 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää vuosina 1932–1936 syntyneiden sota-ajan lasten uskonelämää ja sodan vaikutusta uskoon. Aihetta tarkasteltiin lapsuudesta vanhuuteen. Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä, että sota oli kokonaisvaltainen kokemus, joka vaikutti sota-ajan lapsiin yksilöllisesti. Tavoitteena oli myös saada sota-ajan lasten äänet kuuluviin.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tutkimus, jossa haastateltiin neljää ikäihmistä Kauhajoen ja Porin alueelta syksyn 2014 aikana. Kaikki haastateltavat olivat naisia, ja heistä kaksi oli syntynyt vuonna 1935 ja toiset kaksi vuosina 1934 ja 1932. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalysillä.

Tuloksissa todetaan, että haastateltavien uskonelämään on kuulunut lapsuudesta alkaen sekä yksityistä että julkista hartaudenharjoitusta. Erityisesti aikuisiällä julkinen hartaudenharjoitus oli monipuolista sisältäen muun muassa kirkossa käynnit tiettyinä pyhäpäivinä ja erilaiset seurakunnan tilaisuudet. Sodan vaikutuksista henkilökohtaiseen uskoon ilmeni eroavaisuuksia haastateltavien kesken. Lähes kaikki kokivat Jumalan turvalliseksi, ja hänen puoleensa käännettiin rukoillen.

Johtopäätöksissä todetaan, että jokaisen haastateltavan kohdalla hengellinen elämä liittyi lapsuuden jokapäiväiseen arkeen sodan aikana. Rukous on ollut keskeisin osa uskonelämää jo lapsuudesta alkaen. Haastatteluista käy ilmi rukouksen moninaisuus, ja nyt vanhuudessakin haastateltavien rukouksen muodot ovat erilaisia keskenään. Tämän tutkimuksen perusteella sodan vaikutuksesta henkilökohtaiseen uskoon ei voida tehdä yleistyksiä, koska jokainen kokee nämä asiat omalla tavallaan. Tämän hetkisestä uskonelämästä heijastuu levollisuus, kiitollisuus ja syvä luottamus Jumalaan.

Asiasanat: sota-aika, usko, rukous, muistelu, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Ylipeltola, Riikka. "I have always believed in prayer." Wartime children, faith and reminiscence. 51 p., 3 appendices. Language: Finnish. Pori, Spring 2015.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to investigate the religious life of wartime children, born in 1932–1936, and how the war affected their faith. The theme was studied from childhood to old age. The aim was to increase the understanding that the war was a holistic experience and affected wartime children individually. Another aim was that wartime children could make their voices heard.

The thesis was a qualitative study in which four older people in Kauhajoki and Pori region were interviewed in autumn 2014. All the interviewees were women, two of them were born in 1935 and the two others in 1934 and in 1932. The data collection method was a theme interview or a semi-structured interview. The data was analyzed by inductive content analysis.

It is found that both private and public devotional exercises have been part of the interviewees' religious life since childhood. Especially in adulthood public devotional exercise was diverse including visits to the church on certain holy days and various church events. Differences in the effects of the war on personal faith were found among the interviewees. Almost all felt safe in God into whom they turned in prayer.

The conclusions find that spiritual life was included in each interviewee's everyday life during the war. Prayer has been the most important part of their religious life from childhood. Interviews show the diversity of prayer, and even now in old age the interviewees' prayers are different from each other. Based on this study, generalizations about the effect of the war on personal faith cannot be made, because everyone experiences things in their own way. Calmness, gratitude, and deep trust in God are reflected in their current religious life.

Key words: wartime, faith, prayer, reminiscence, qualitative study

SISÄLTÖ

1 SOTA JA LAPSET	6
2 SOTA-AIKA SUOMESSA (1939–1945).....	8
2.1 Talvisota	8
2.2 Välirauha	10
2.3 Jatkosota ja Moskovan välirauhansopimus	11
2.4 Lapin sota	13
2.5 Sota-ajan lapset.....	14
2.6 Kirkko kotirintamalla	17
3 USKONELÄMÄN KESKEISET KÄSITTEET	19
3.1 Usko.....	19
3.2 Rukous.....	21
3.3 Jumalanpalvelus	22
4 MUISTELU JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	24
4.1 Muistelu.....	24
4.2 Saarenheimon tutkimus	26
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite	28
5.2 Kvalitatiivinen lähestymistapa ja kohderyhmän valinta.....	28
5.3 Aineiston keruumenetelmä.....	29
5.4 Aineiston analysointi.....	30
5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	32
6 TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1 Hengellinen elämä lapsuudessa.....	35
6.2 Sotavuosien vaikutus uskoon nuorena sekä luottamus Jumalaan	36
6.3 Uskonelämä aikuisiällä sekä sodan vaikutus uskoon.....	37
6.4 Tämän hetkinen uskonelämä	39

7 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	45
LIITE 1: Ilmoitus tutkimuksesta	48
LIITE 2: Haastattelukysymykset.....	49
LIITE 3: Esimerkki analyysistä	50

1 SOTA JA LAPSET

Lasten turvallinen maailma järkkäsi, kun Suomen ja Neuvostoliiton välille syttyi sota 30. päivänä marraskuuta 1939. Perhe-elämä hajosi isien lähdettyä rintamalle. Monet lapset eivät edes ymmärtäneet, mitä sota itse asiassa tarkoittaa, eikä heidän kysymyksiinsä yleensä vastattu, koska lapsen mieltä ei haluttu kuormittaa raskailla asioilla. Lisäksi sotasensuuri oli voimassa, ja aikuiset pelkäsivät lasten kielivän tietoja eteenpäin. (Kallioniemi 2006, 12.)

Heti talvisodan alussa lapsia siirrettiin pois suurista kaupungeista maaseudulle pommitusvaaran vuoksi, koska haluttiin varmistua lasten turvallisuudesta. Maalitauluina olivat usein Suomen suurimmat kaupungit, ja kokemukset pommituksista saivat lapsilla aikaan tunteen, että lapsuus oli loppu. Erityisesti sodan ensimmäisinä päivinä lapsia oli vielä paljon kaupunkikodeissaan. Sotavuosina maaseudulla oli turvallisempaa, ja monien lasten elämä jatkui ulkoisesti samanlaisena. (Kallioniemi 2006, 14, 76.) Sotavuosiin saattoi sisältyä myös ilon hetkiä, kuten seuraavassa katkelmassa eräs haastateltavani muistelee kotiinsa tulleita evakkoja.

...niin, se oli niin sitte upeeta aikaa. Ne oli niin luovia ne Karjalasta tulleet lapset, ku niitä oli taloos, taloos sitte, niin ku nämäki jokka meillä oli, niin niitä oli yhyreksän lasta, ja siä sitte ne jallitti meitä sitte niin, meitä yksinkertaasia kaikilla niillä metkuulla, mikkä niillä oli sitte tiedos, joita meiltä puuttuu niin. Ja oli sitte niitä kaveria, sitte oli kaveria ja elämää, että että.

Sota vaikuttaa myös lapseen yksilöllisesti, mutta voiko Jumala tuntua enää turvalliselta sotavuosien jälkeen? Muun muassa tätä aihetta olen pohtinut mielessäni ennen opinnäytetyöni aloittamista. Opinnäytetyöni tutkimusaiheena on siis selvittää sota-ajan lasten uskonelämää ja sodan vaikutusta henkilökohtaiseen uskoon. Tässä tutkimuksessa uskonelämää tarkastellaan lapsuudesta vanhuuteen. Koska tutkimusaiheeni perustuu pääasiassa muisteluun, määrittelen teoriaosuudessa myös käsitteen muistelu. Aikaisemmas- ta tutkimuksesta esittelen Marja Saarenheimon (1997) väitöskirjan Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Saarenheimo käsittelee kirjassaan oman elämän muistelua ja ihmisten käsityksiä muistamisesta ja muistoista. Hän tarkastelee

muistelemista arkipuheen ja vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkimusaineistona ovat ikäihmisten haastattelut ja muisteluryhmäkeskustelut.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus, jossa haastattelin neljää sota-ajan lapsuuden kokenutta ikäihmistä Kauhajoen ja Porin alueelta. Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua, jonka teema-alueita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Tutkimusaineiston analysoin aineistolähtöisellä sisällön-analyysillä. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, että sota on kokonaisvaltainen kokemus, joka myös vaikuttaa sota-ajan lapsiin yksilöllisesti. Lisäksi tavoitteena on saada sota-ajan lasten äänet kuuluviin, minkä vuoksi käytän melko paljon haastateltavien sitaatteja kertoessani tutkimustuloksista.

Tutkimuskysymykset käsittelevät lapsuuden hengellistä elämää sodan aikana, sota-vuosien vaikutusta henkilökohtaiseen uskoon nuoruus- ja aikuisiällä, luottamusta Jumalaan, aikuisiän uskonelämää sekä tämän hetkistä uskonelämää.

Muuta taustatietoa tutkimukseeni tuovat teokset, jotka käsittelevät Suomen sotia vuosina 1939–1945, sota-ajan lapsia sekä kirkon toimintaa kotirintamalla. Osuudessa, jossa käsittelen sota-ajan lapsia, kerron vain lyhyesti sotalapsista, evakoista ja sotaorvoista, koska yksikään haastateltavistani ei kuulu näihin ryhmiin. Teoriaosuudessa määrittelen lisäksi käsitteet usko, rukous ja jumalanpalvelus, jotka liittyvät keskeisesti uskonelämään.

2 SOTA-AIKA SUOMESSA (1939–1945)

Suomen ja Neuvostoliiton välinen sota alkoi marraskuun 30. päivänä 1939 ja jatkui väli-
rauhan jälkeen jatkosotana huipentuen Lapin sotaan 1945. Pitkittyessään sota näytti
karut kasvonsa niin sotilaille kuin kotirintamallekin. (Sotaveteraanien perintö 2014.)
Kirkon toiminnassa sodan karuus näkyi muun muassa työvoimapulana (Murtorinne
1995, 268). Sota järkytti myös lapsia ja muutti heidänkin arkeaan. Sotavuosiin saattoi
liittyä lapsilla pelkoa, ikävää ja surua. (Näre & Kirves 2010, 13.)

2.1 Talvisota

Suomen ja Neuvostoliiton välinen kauppa ja yhteistyö olivat vähäisiä 1930-luvun aika-
na. Vuonna 1932 solmitusta hyökkäämättömyyssopimuksesta huolimatta molemmin-
puolinen epäluulo vain lisääntyi. Neuvostoliiton huolenaiheita olivat Saksan vaikutus-
vallan kasvu ja Leningradin turvallisuus. Neuvostoliiton mukaan Suomen rajaa olisi
pitänyt siirtää lähemmäksi Leningradin turvaamisen vuoksi. (Edgren, Manninen & Uk-
konen 2003, 355–356.)

Syyskuussa 1939 Baltian maat joutui luovuttamaan tukikohtia puna-armeijalle Neuvos-
toliiton painostamana. Lokakuussa Neuvostoliiton ulkoministeri Molotov esitti kutsun
Suomen hallitukselle tulla Moskovaan neuvotteluihin. Asian tärkeydestä johtuen neu-
votteluissa oli myös mukana neuvostojohtaja Stalin. Neuvostoliitto esitti aluevaihdoksia
Leningradin turvaamiseksi: Suomen olisi pitänyt luovuttaa alueita Karjalan kannakselta,
Suomenlahden ulkosaaria sekä vuokrata Hankoniemi sotilastukikohdaksi. Korvaukseksi
Suomi olisi saanut Itä-Karjalasta Repolan ja Porajärven alueet. (Edgren ym. 2003, 356.)

Valtioneuvos Paasikivi ja valtiovarainministeri Tanner saivat 8.11.1939 hallitukselta
tiukat ohjeet, joiden mukaan Neuvostoliiton tarkistettujen ehdotukset oli torjuttava samoin
perustein kuin aikaisemminkin. Paasikivi ei saanut hallitukselta valtuuksia tarjota Jussa-
rön ja Inon saaria. Suomen neuvottelijat joutuivat ilmoittamaan Molotoville, että sopi-
musta ei saada aikaan. Paasikivi ja Tanner palasivat kolmannelta matkaltaan Moskovas-
ta 15.11.1939 ilman tulosta. (Tervasmäki 1977, 40.)

Molotovin Suomen Moskovan-lähettiläälle 26.11.1939 jättämän nootin mukaan Suomesta oli ammuttu tykeillä Neuvostoliiton puolelle Mainilan kylään 26. päivä marraskuuta. Neuvostoliiton puolelta vaadittiin, että Suomen joukkojen oli siirryttävä 20–25 kilometrin päähän rajalta. Suomalaisten vastaus oli, ettei laukauksia ollut ammuttu, vaan ammunnan oli todettu tapahtuneen Neuvostoliiton puolelta. Tämä ei ollut edes mahdollista, koska ampumamatka ei olisi riittänyt rajan yli ampumiseen. (Tervasmäki 1977, 42.) Tämä oli Neuvostoliitolta eräänlainen lavastettu näytelmä (Edgren ym. 2003, 358). Neuvostojohto käytti Mainilan laukauksia tekosyynä sanoessaan irti maiden välisen hyökkäämättömyyssopimuksen. Talvisota syttyi varhain aamulla 30. marraskuuta 1939, jolloin neuvostojoukot hyökkäsivät Suomeen koko itärajan pituudelta ja pommituskoneet ilmestyivät taivaalle. (Tiitta 1992a, 429.)

Presidentti Kyösti Kallio nimitti uuden hallituksen pääministeriksi Risto Rydin ja kenraali Mannerheimin tehtäväksi tuli armeijan johtaminen. Armeijan päämaja siirtyi Mikeliin. Neuvostoliitolla oli selkeä ylivoima niin sotilaiden määrässä kuin aseistuksessa. Puna-armeijassa taisteli Suomea vastaan noin puoli miljoonaa sotilasta, kun taas Suomella oli aseissa 295 000 sotilasta. (Edgren ym. 2003, 360–361.) Neuvostoarmeijan varustus oli ylivoimainen, sillä Suomella oli pulaa kaikesta kiväärin patruunoita lukuun ottamatta (Tiitta 1992a, 431). Neuvostoliitto sai kuitenkin vastaansa lähes yksimielisen kansan. Niin kutsuttu ”talvisodan henki” oli parhaimmillaan solidaarisuutta ja ponnistelu yhteisen asian puolesta. (Tiitta 1992b, 434.)

Neuvostoliiton hyökkäyksen painopiste sijaitsi Karjalan kannaksella, missä suomalaiset puolustautuivat Mannerheim-linjassa (Edgren ym. 2003, 361). Neuvostoliitto odotti nopeaa sotaa, ja sen tarkoituksena oli edetä Helsinkiin kahdessa viikossa. Neuvostoliitto pyrki katkaisemaan Suomen kahtia Oulun suuntaan hyökkäävillä joukoilla. (Veteraanien perintö 2014.) Suunnitelma ei toteutunut suomalaisten torjuntavoittojen ansiosta. Suomussalmen Raatteen tien torjuntavoitot vahvistivat suomalaisten uskoa omiin voimiin. (Edgren ym. 2003, 361–362.)

Neuvostoliiton suurhyökkäys Karjalan kannaksella helmikuussa 1940 oli ratkaiseva vaihe. Kannakselle oli keskitetty noin 600 000 puna-armeijan sotilasta, 4 000 tykkiä ja kranaatinheitintä, 2 000 taistelukonetta ja 1 200 panssariajoneuvoa. Suomalaiset joutuivat vetäytymään massiivisen hyökkäyksen tieltä. Talvisota loppui 13.3.1940, jolloin

Moskovan rauhansopimus astui voimaan. (Edgren ym. 2003, 364–365.) Rauhanehdot olivat tiukat. Suomi joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle koko Kannaksen, Kuusamon ja Sallan itäosat sekä Kalastajasaarenon niemet Petsamosta. Näiden lisäksi Suomi joutui vuokraamaan Hankoniemen ja sitä ympäröivän merialueen 30 vuodeksi laivastotukikohdaksi. (Tiitta 1992b, 437.)

2.2 Välirauha

Rauhansopimusta alettiin kutsua kansan keskuudessa välirauhaksi. Välirauha sijoittuu 13.3.1940–25.6.1941 väliselle ajalle. Talvisodassa kuoli noin 23 000 suomalaissotilasta ja noin tuhat siviiliä. Haavoittuneiden suomalaissotilaiden määrä oli noin 44 000. Neuvostoliiton menetykset olivat arviolta jopa kymmenkertaisia Suomeen verrattuna. (Edgren ym. 2003, 366.)

Välirauhan aikana sota Euroopassa laajeni. Saksa valloitti maaliskuussa 1940 Tanskan ja Norjan. Loppukesästä 1940 Neuvostoliitto puolestaan liitti itseensä Baltian maat. Suomessa tilanne herätti luonnollisesti pelkoa. (Oppiminen Yle i.a. Välirauhan aika.)

Suomi ja Saksa lähentyivät poliittisesti ja taloudellisesti toisiaan kesän ja syksyn 1940 aikana. Petsamon nikkeli herätti Saksassa kiinnostusta Hitlerin vakuuttaessa, että Saksa ei voi voittaa ilman Petsamon nikkeliä, koska Hitler piti sitä tärkeänä raaka-aineena Saksan sotateollisuudelle. (Edgren ym. 367.) Hitlerillä oli salainen hyökkäyssuunnitelma Neuvostoliittoon eli Operaatio Barbarossa, jonka toteuttamiseen Hitler tarvitsi Suomen aluetta. Suomi ja Saksa solmivat kauttakulkusopimuksen Norjaan syksyllä 1940. Lisäksi sopimukseen liittyi asetoimituksia Suomelle. (Oppiminen Yle i.a. Välirauhan aika.) Saksan rinnalla Suomella oli mahdollisuus saada hyvitys talvisodan epäoikeudenmukaiseksi koetusta rauhasta (Edgren ym. 2003, 367).

Kesäkuun 1941 päätösten jälkeen voitiin sanoa, että Suomi ja Saksa olivat sotaliitossa, vaikka maiden välillä ei ollutkaan virallista sotilassopimusta. Suomi korosti käyvänsä erillissotaa, koska mailla oli omat sodanpäämäärät. Saksalaiset olisivat hyökänneet Neuvostoliittoon suomalaisista riippumatta, joten Suomen olisi ollut vaikea jättäytyä sodan ulkopuolelle. (Tiitta 1992b, 440.)

2.3 Jatkosota ja Moskovan välirauhansopimus

Operaatio Barbarossan käynnistyessä 22.6.1941, Saksa aloitti hyökkäyksen Neuvostoliittoon. Hitler ilmoitti saksalaisten taistelevan liitossa suomalaisten tovereidensa kanssa, mutta suomalaiset vakuuttivat puolueettomuuttaan. Suomen puolueettomuus kesti virallisesti kolme päivää, kunnes Neuvostoliitto aloitti ilmahyökkäykset Suomeen 25.6.1941. Neuvostoliiton tekemät ilmahyökkäykset olivat Suomen hallitukselle kaivattu syy ilmoittaa maan olevan jälleen sodassa. (Tiitta 1992b, 441.) Sotaa kutsuttiin myös toiseksi puolustussodaksi, talvisodan jatkeeksi (Edgren ym. 2003, 368).

Jatkosodan alkaessa Suomen armeija oli vahvempi kuin talvisodassa. Varsinaisissa asevoimissa oli 475 000 sotilasta. Kenttätykistön määrää oli lisätty sekä jalkaväen aseistusta, panssarintorjunta-aseistusta ja kranaatinheittimistöä oli parannettu. (Tiitta 1992b, 441.) Erilaisissa huolto- ja ilmavalvontatehtävissä työskenteli noin 150 000 lottaa (Edgren ym. 2003, 368).

Jatkosota voidaan jakaa kolmeen erilliseen vaiheeseen: hyökkäysvaihe vuonna 1941, asemasotavaihe 1942 – 1944 ja perääntymisvaihe kesällä 1944. Hyökkäysvaiheen aikana Suomi valloitti takaisin talvisodassa menetetyt alueet, mutta sota vaati myös uhriensa. Hyökkäysvaiheen aikana 17 000 suomalaista sotilasta kaatui ja yli 60 000 haavoittui. (Edgren ym. 2003, 368.)

Vanhan rajan ylityksestä kaikki poliitikot tai sotilaat eivät olleet samaa mieltä. SDP ja RKP toivoivat hyökkäyksen pysäyttämistä vanhalle rajalle. Hyökkäys eteni kuitenkin vanhalta rajalta poliittisen ja sotilaallisen johdon suostumuksella, minkä seurauksena Suomi oli kansainvälisoikeudellisesti hyökkääjä. Iso-Britannia reagoi asiaan voimakkaasti julistamalla Suomelle sodan itsenäisyyspäivänä 1941. Maat eivät kuitenkaan ryhtyneet sotatoimiin keskenään. USA katkaisi suhteet Suomeen kesällä 1944. (Edgren ym. 2003, 370.)

Suomalaisten hyökkäys pysäytettiin joulukuussa 1941, ja kaikilla rintamilla alkoi kaksi ja puoli vuotta kestävä asemasotavaihe (Oppiminen Yle i.a. Asemasotavaihe). Rintamamiehistä lähes 75 000 kotiutettiin ja joukkoja järjestettiin uudelleen. Lisäksi erilaiset puhdetyöharrastukset auttoivat miehiä eroon sodan arjesta. (Tiitta 1992b, 444.) Asema-

sodan rintamalinjoissa ei tapahtunut suuria muutoksia, mutta uhreilta ei kuitenkaan vältytty. Vuosina 1942–1943 suomalaisia sotilaita kaatui 10 700, katosi 600 ja haavoittui 30 500. (Edgren ym. 2003, 370.)

Rauhanoppositio, joka vaikutti vuodesta 1943 alkaen, vaati hallitusta irrottautumaan sodasta. Rauhanopposition pelkona oli, että Suomi joutuu Saksan ja Neuvostoliiton taistelukentäksi. Asemasota päättyi kesäkuussa 1944, jolloin puna-armeija aloitti suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella. Viipuri menetettiin 20.6.1944. (Edgren ym. 2003, 372–373.)

Suomi tarvitsi Saksalta lisää aseita ja muita varusteita (Edgren ym. 2003, 373). Suomen ahdinkoa hyväksi käyttäen Saksa asetti avun ehdoksi sen, että Suomi ei tee erillisrauhaa Neuvostoliiton kanssa. Ulkoministeri von Ribbentrop saapui yllättäen Suomeen 22.6.1944 ja vaati Rytiä sitoutumaan sodan jatkamiseen. Varsinaista valtiosopimusta ei tehty, vaan Ryti allekirjoitti Saksan vaatiman sitoumuksen omissa nimissään. (Oppiminen Yle i.a. Suomi jatkosodassa.)

Suomen kohtalo ratkaistiin Tali-Ihantalan suurtaistelussa kesäkuun lopulla, joka on ollut Pohjoismaiden historian suurin taistelu. Taistelut kestivät useita päiviä, ja alueelle oli keskitetty suomalaisia joukkoja ja tykistöä muilta rintama-alueilta. Tali-Ihantalan taisteluun osallistui yhteensä 50 000 suomalaista sotilasta ja 150 000 neuvostoliittolaista sotilasta. Tali-Ihantalassa neuvostoliittolaisten hyökkäys pysäytettiin. Suomen kenttätykistö ampui kahdessa viikossa 120 000 laukausta. Kiivain taistelupäivä käytiin 3.7.1944, jolloin ammuttiin yli 12 000 laukausta. Taistelussa kaatui noin 22 000 neuvostoliittolaista sotilasta ja 8 800 suomalaista sotilasta. (Veteraanien perintö 2014.)

Raskaat taistelut käytiin myöhemmin myös Vuosalmella ja Viipurinlahdella. Näissäkin taisteluissa suomalaiset onnistuivat torjumaan neuvostoarmeijan. Tämän jälkeen Neuvostoliitto siirsi joukkojaan pois Suomen rintamilta. Suomalaisten viimeinen torjuntavoitto neuvostoarmeijaa vastaan käytiin Ilomantsissa heinä- ja elokuun vaihteessa 1944. Tämän jälkeen tilanne oli suomalaisten hallussa kaikilla rintamanosilla. (Veteraanien perintö 2014.)

Aselepo astui voimaan syyskuun alussa 1944, ja välirauhansopimus allekirjoitettiin Moskovassa 19.9.1944. Neuvostoliitto saneli jälleen ankarat rauhanehdot Suomelle. (Edgren ym. 2003, 378.) Suomen itärajaksi tuli vuoden 1940 raja, minkä lisäksi Suomi joutui luovuttamaan Petsamon. Hangon asemesta Porkkala vuokrattiin Neuvostoliitolle laivastotukikohdaksi. Lisäksi Suomen oli mm. maksettava Neuvostoliitolle suuret sotakorvaukset, sitouduttava luovuttamaan Neuvostoliiton sotavoimien käyttöön lentokenttiä ja satamia, kotiutettava kenttäarmeija kahdessa ja puolessa kuukaudessa, tuomittava sotasylliset, lakkautettava kaikki hitleriläismieliset järjestöt ja kumottava poliittista toimintaa koskevat rajoitukset sekä vaadittava saksalaisten joukkojen poistumista maasta. Suomeen oli myös perustettava erityinen liittoutuneiden komissio valvomaan sopimuksen toteuttamista. (Tiitta 1992b, 452.)

Jatkosodassa suomalaisten kaatuneiden ja kadonneiden sotilaiden määrä oli noin 66 000 ja haavoittuneiden jopa 145 000. Haavoittuneista osa menetti työkykynsä pysyvästi. Kuolleiden siviilien määrä oli 1 500. Neuvostoliittolaisia kaatuneita oli suomalaisen arvion mukaan 305 000. (Edgren ym. 2003, 378.)

2.4 Lapin sota

Rauhansopimuksen mukaan saksalaiset, joita oli maassa enimmillään yli 200 000, tuli karkottaa Suomen alueelta nopeasti. Tilanne oli vaikea, koska Pohjois-Suomessa tieverkosto oli heikossa kunnossa. Neuvostoliiton painostuksen alla aseveljeys saksalaisten kanssa oli muuttumassa vihamielisyudeksi. Lisäksi saksalaiset kokivat suomalaiset pettureiksi. Aluksi oli käynnissä eräänlainen valesota, jossa yritettiin välttää turhia tappioita sekä suomalaisille että saksalaisille. Neuvostoliiton valvontakomissio vaati kuitenkin valesodan lopettamista ja uhkasi puna-armeijan väliintulolla. Neuvostoliitto vaati todellisia sotatoimia saksalaisia vastaan. (Edgren ym. 2003, 381.)

Lapin sota syttyi 28.9.1944. Suomalaiset tekivät 1.10.1944 uhkarohkean hyökkäyksen Tornioon mereltä käsin. Röytän satamassa ei ollut saksalaisia, joten maihinnousu onnistui tappiotta. Tornion alueella taistelut alkoivat kuitenkin kiivaina. Tornion maihinnousu oli Lapin sodan suurimpia operaatioita, ja se osoitti Neuvostoliitolle Suomen aikovan toteuttaa aselepoehdojen edellyttämät toimenpiteet. Saksalaiset käyttivät perääntyessään

poltetun maan taktiikkaa, johon liittyi muun muassa rakennusten, siltojen ja teiden tuhoamista. Viimeiset saksalaiset poistuivat Lapin Kilpisjärveltä 27.4.1945. Lapin sota oli päättynyt. (Veteraanien perintö 2014.)

Lapin sodassa suomalaisten kaatuneiden määrä oli 774 ja kadonneiden 262, joista ainakin 164 joutui vangiksi. Lisäksi noin 3 000 haavoittui. Saksalaisista lähes 1 000 kaatui, yli 2 000 haavoittui ja 1 300 joutui sotavangiksi. (Veteraanien perintö 2014.)

2.5 Sota-ajan lapset

Sodan syttyessä Suomessa oli noin miljoona alle 15-vuotiasta lasta, ja sodan aikana syntyi vuosittain 65 000–95 000 lasta. Pommituksissa kuoli lähes kolmesataa lasta. Sodan loppuvaiheessa muukin lapsikuolleisuus oli korkea johtuen hinkuyskästä, kurkkumädästä, tuberkuloosista, aivokalvontulehduksesta ja poliosta. Imeväiskuolleisuus oli erityisen korkea vuonna 1940. Valtaosa lapsista eli sotavuodet kotona, maaseudulle lähetettyinä tai evakossa perheen kanssa. Epävarmuus, niukkuus, nälkä, pelko ja menetykset varjosivat lasten elämää sodan aikana. Kuitenkin monien maalaislasten elämä saattoi jatkua ulkoisilta puitteiltaan melko muuttumattomana. (Korppi-Tommola 2010, 15–16.) Sodasta joutui suoraan kärsimään noin 300 000 lasta, kun otetaan huomioon sotaorvot, sotalapset ja evakkolapset sekä pommituksissa kuolleet. Lapsia ja nuoria kuoli myös vihollisen tappamina ja vankeina, pommituksissa sekä partisaanien uhreina. Lisäksi sodassa kasvaneet ovat joutuneet todistamaan ja kantamaan vanhempiensa sodan aiheuttamaa tuskaa. (Näre 2010, 7–8.)

Lapsille sotavuodet olivat sekasortoa. Monelle lapselle sota merkitsi huolettoman elämän loppua. Lapset kärsivät sodasta enemmän kuin aikuiset, mutta lasten ahdistusta ja surua oli vaikea tunnistaa, koska se ilmeni eri tavoin kuin aikuisten. Sota-aikaan saattoi liittyä ero vanhemmista, kodin menettäminen, kuoleman kohtaaminen ja perheenjäsenten menetys. Sodasta ja sen vaikutuksista ei puhuttu lapsille, koska heidän ajateltiin olevan liian pieniä ymmärtääkseen niistä. Sota-aika jätti kuitenkin pysyvän jäljen lapsiin. (Näre & Kirves 2010, 13.)

Lapset joutuivat ottamaan aikaisin vastuuta, ja monet joutuivat vanhempiensa huolten ymmärtäjiksi. Isosiskot huolehtivat pienemmistä sisaruksistaan, ja vanhimmat pojat joutuivat ottamaan isännän paikan isän ollessa rintamalla. Vaikeassa tilanteessa lapset saattoivat kokea itsensä taakaksi, ja pyrkivät olemaan huomaamattomia ja kilttejä. (Näre & Kirves 2010, 17.)

Sota-aikana työnteko täytyi aloittaa pienestä pitäen. Ensimmäiseksi lapset auttoivat kotitöissä, joita olivat mm. polttopuiden kantaminen, uunien lämmitys ja siivous. Ensimmäinen vastuullinen työ oli monille karjan paimentaminen. Päivittäinen ruoka ja karjan rehu saatiin pelloilta, joten maatyöt olivat hyvin keskeisessä asemassa sodan aikana. Maatöissä oli työskenneltävä niin nuorena kuin mahdollista sukupuoleen katsomatta ankanan työvoimapulan vuoksi. Monilla sota-ajan lapsilla on muistoja työnteosta jo ennen kouluikää edeltävältä ajalta. Pyykin huuhtelu kuului yleensä tyttöjen velvollisuuksiin, joka oli etenkin talvisin kovaa työtä, koska pyykki huuhdeltiin usein avannossa. (Kallioniemi 2006, 24, 26–27.) Kaupunkilaislapsilta ei vaadittu niin paljoa työhön osallistumista kuin maalaislapsilta. Maaseudulla lasten totuttaminen työntekoon siirtyi sukupolvelta toiselle periytyvän mallin mukaan. (Näre & Kirves 2010, 21.)

Sota-aikana oli pulaa myös vaatteista, joten kaikki käytettiin, paikattiin ja jatkettiin. Lämpimät talvikengät saattoivat jäädä monelle lapselle vain unelmaksi. Ruokaa ja tavaroita täytyi jonottaa, ja joskus myös lapset laitettiin tähän tehtävään. Eniten ruoan puutteesta kärsivät kasvavat lapset, ja he myös kirjoittivat sota-ajan kirjeissään erityisen paljon ruoasta. Etenkin kaupunkilaislapset joutuivat elämään vähäisellä ravinnolla, eikä kaikilla ollut maalla sukulaisia tai ystäviä, joilta olisi saanut avustusta ruokatarpeisiin. Ravinnon niukkuus altisti lapsia puutossairauksille kuten riisitaudille ja keripukille sekä kulkutaudeille. Lisäksi huono hygienia ja saippuan puute altistivat lapsia ripulille ja tulehduksille. Myös lutikat, torakat, kirput, syyhy, täit ja loismadot olivat tuttuja sekä lapsille että aikuisille. Täit levisivät kotilomilla käyviltä isiltä muihin perheenjäseniin. (Näre & Kirves 2010, 23–25.)

Sotavuosina kansakoulun toimintaa pyrittiin pitämään mahdollisuuksien mukaan yllä. Opettajat olivat pääasiassa naisia, koska useimmat miesopettajat olivat rintamalla. Luokkakoot kasvoivat suuriksi opettajapulan vuoksi, ja luokassa saattoi olla jopa yli 50 oppilasta. Ison ryhmän koossa pitäminen vaati kuria, ja sen opettaminen oli koulussa

tärkeää. Sekä nais- että miesopettajat laittoivat lapset järjestykseen kovaa huutamalla. Osalle lapsista ensimmäinen vuosi saattoi olla kauhea, mutta sitten helpotti, kun oli opinut koulun säännöt. (Kallioniemi 2006, 159.) Usein koulut loppuivat keväällä aikaisemmin ja alkoivat syksyllä myöhemmin, jotta oppilaat ehtisivät osallistua sadonkorjuuseen. Keskeytysten aikana läksyjä luettiin kotona vanhempien kuulustellessa. Eräät koulut pysyivät koko sodan ajan sotilaallisessa käytössä, ja näiden koulujen oppilaat siirtyivät lähialueen kouluihin. Luokille tuli myös paljon uusia oppilaita karjalaisen siirtoväen myötä. Koulu saattoi tarjota lapselle myös helpotusta kodissa vallitsevaan huolen ilmapiiriin. Lisäksi koulussa oli mahdollista leikkiä kotona leikkimättä jääneitä leikkejä. Toisilla lapsilla koulunkäynti ei juuri poikennut sotaa edeltävästä ajasta. (Tepora 2010, 51–53.)

Sota-aika heijastui lasten leikkeihin, ja ne erottuivat rauhan ajan leikeistä. Sodan muutokset ja tuhoisuus ilmenivät muun muassa sankarihautajaisleikeissä, joiden avulla käytiin läpi menetystä ja surua. Aikuiset eivät useinkaan hyväksyneet sankarihautajaisleikkejä, mutta niitä leikittiin kielloista huolimatta. Rajaseuduilla maastoon myös jäi sotamateriaalia, jota lapset keräsivät sotaleikkejä varten. Sotaleikeissä lapset jäljittelivät oikeita sotatapahtumia, tilanteita ja aseita, mutta siviilit eivät haavoittuneet leikeissä. Isän rooli rintamalla määritteli sotaleikkien roolituksen. Upseerien pojat olivat leikeissä usein johtavissa tehtävissä. Tytöt eivät aina leikkineet lottia, vaan osallistuivat myös taisteluleikkeihin poikien kanssa. Sota-aikana jäi monilla lapsilla vain vähän aikaa leikkiin, koska koulutyökin vei oman osuutensa. (Tepora 2010, 35, 37, 39–40, 44, 48.)

Koska sotavuosina oli kaikesta pula, oli kaikenlainen keräystoiminta suosittua. Ilman lasten ja nuorten keräystoimintaa olisivat monet tehtaot joutuneet lopettamaan toimintansa. Erityisen arvokasta olivat mm. vesihanat, sinkkiämpärit, valurautaiset hellanluukut ja renkaat sekä kupariesineet. Lisäksi jät-paperi ja romut kävivät kaupaksi. Ahkera kerääjä saattoikin ansaita hyvin taskurahaan keräystoiminnalla. (Kallioniemi 2006, 258.)

Sotavuosina Lotta-Svärd-järjestön pikkulottiin kuului yli 40 000 jäsentä, jotka olivat iältään 8–16-vuotiaita tyttöjä. Heille opetettiin monia tärkeitä taitoja, kuten ensiapua. Pikkulottien toiminta on verrattavissa tämän päivän partiotoimintaan. He auttoivat lääkintä-, muonitus-, varus-, toimisto-, viesti- sekä keräys- ja huoltojaostojen tehtävissä. He työskentelivät myös sairaaloissa ja kanttiineissa sekä auttoivat varusjaoston lottia.

Kodinhoidon ja keräyksen tehtäviin pikkulotat antoivat suurimman panoksensa. Monet suurperheen emännät saivat lottatyöiltä ison avun lasten hoitoon ja muihin askareisiin. (Kallioniemi 2006, 46.)

Suomesta siirrettiin sota-aikana Ruotsiin ja Tanskaan turvaan noin 70 000 lasta, joista noin kymmenen prosenttia jäi uuteen kotimaahansa (Tiitta 1992b, 444). Sotalapseksi lähettämisen yleisimmät syyt olivat sairaus, aliravitsemus ja vanhempien taloudellinen tilanne. Siirtojen varhaisvaiheessa naapurimaihin kuljetettiin vain alle kouluikäisiä, mutta myöhemmin vanhemmatkin lapset pääsivät. (Salminen 2007, 304.)

Sotavuosina myös monet lapset ja nuoret joutuivat jättämään kotinsa ja lähtemään evakkotielle. Suuri ihmismäärä aiheutti kaaosta rajaseuduilla ja kaupungeissa, vaikka evakointeihin oli sodan alkuvaiheessa varauduttu. Hankaluutta evakkojen sijoittamisessa aiheutti se, että kaikki eivät halunneet ottaa suuria perheitä. (Kallioniemi 2006, 90, 99.)

Tarkkaa lukua ei tiedetä, mutta arviolta 55 000–80 000 lasta jäi sodan seurauksena orvoksi. Julkinen valta pyrki auttamaan sotaorpoja. Äidit saivat leskeneläkettä, ja jokaista alaikäistä lasta kohti oli pieni korotus. Yli 34 000 sotaorpoa sai tukea kotimaasta ja useista muista maista Mannerheimin Lastensuojeluliiton sotakummivaliokunnan välityksellä vuoteen 1958 asti. (Korppi-Tommola 2010, 16–17.)

2.6 Kirkko kotirintamalla

Sodan keskellä kirkko toimi sielunhoitajana niin kotirintamalla kuin etulinjassakin. Kirkon toiminta häiriintyi sodan aikana monin tavoin kotirintamalla. Jumalanpalveluksia järjestettiin epävarmoissa oloissa, ja osallistujamäärät saattoivat jäädä pieniksi. (Heininen & Heikkilä 1996, 231.) Sotatoimialueiden läheisyydessä ja asutuskeskuksissa kirkollisia tilaisuuksia saattoi jäädä pitämättä. Tällaisia alueita olivat erityisesti Karjalan siirtoseurakunnat ja sodan loppuvaiheessa evakkoon joutuneet Pohjois-Suomen seurakunnat. (Murtorinne 1995, 268.)

Noin kolmannes seurakuntien työntekijöistä, papeista ja kanttori-urkureista toimi pääosan sota-ajasta puolustusvoimien palveluksessa, joten seurakunnissa oli huutava työvoimapula. Siviiliseurakunnat olivat yleensä vanhemman papiston ja kanttori-urkurien hoidossa, koska asevelvollisuus koski ensisijaisesti nuorempia ikäluokkia. Yksipappisten seurakuntien ainoata työntekijää ei voitu määrätä puolustusvoimien palvelukseen. Perinteinen seurakuntatyö jatkui kuitenkin melko säännöllisenä sodan aikana, vaikka seurakunnissa olikin työvoimapula. (Murtorinne 1995, 268.)

Kotirintaman pappien työ oli sotavuosina raskasta, koska heidän tehtävänä oli viedä suruviestit kaatuneitten omaisille. Suruviestin vieminen oli usein rankka kokemus myös papeille, koska he tunsivat yleensä seurakuntalaisensa hyvin. Kotirintamalla pappien liikkumista seurattiin tarkkaan, ja heidän vierailuaan myös pelättiin, koska yleensä se merkitsi suruviestiä. Rintamalla kaatuneet pyrittiin hautaamaan kotiseutunsa multiin. (Kallioniemi 2006, 204.) Sankarivainajien siunaaminen kuului myös kotirintaman papiston tehtäviin. Sodan alussa annettiin yleisohjeet sankarihautauksiin, jotka korostivat niiden erityisluonnetta. Paikallinen suojeluskunta tai kotijoukkojen osasto vastasi tilaisuuden järjestelystä, mutta siunaamisen toimitti yleensä paikallinen papisto. Sankarihautajaiset yhdistivät eri kansalaispiirejä sekä olivat uskonnollisesti ja isänmaallisesti syvästi koskettavia tilaisuuksia. (Murtorinne 1995, 269.)

Moskovan rauhan (13.3.1940) myötä kirkon tuli osallistua sosiaaliseen toimintaan entistä enemmän. Siirtoväen huolto ja siirtoseurakuntien olojen järjestäminen kuului myös kirkolle. (Heininen & Heikkilä 1996, 231–232.) Sotavuosina kirkollisia erityistehtäviä olivat sodasta kärsimään joutuneiden, sotainvalidien, kaatuneiden omaisten sekä sotaorpojen auttaminen. Papiston ja diakoniatyöntekijöiden antama henkinen ja hengellinen tuki sotainvalideille ja kaatuneiden omaisille oli erityisen tärkeää. (Murtorinne 1995, 269.)

Sota-aikana kirkkoon liittyneiden määrä oli suurempi kuin kirkosta eronneiden, mutta 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla erot jälleen yleistivät yleensä taloudellisista syistä (Heininen & Heikkilä 1996, 238). Luultavasti sota-aika vaikutti jossain määrin hengelliseen heräämiseen niin rintamalla kuin kotirintamallakin, mutta toisaalta pitkittynyt sota ja jatkosodan erilainen ideologia saivat aikaan eräänlaista hengellistä turtumista (Murtorinne 1995, 270).

3 USKONELÄMÄN KESKEISET KÄSITTEET

Kristitty uskoo elävään Jumalaan ja luottaa siihen, että elämällä on tarkoitus. Rukouksen kautta ihminen voi ylläpitää yhteyttä Jumalaan: rukouksessa ihminen on Jumalan kasvojen edessä. Jumala tietää jokaisen ihmisen tarpeet ja kehottaa ihmisiä kääntymään luottavaisesti puoleensa. (Jyväskylän seurakunta i.a.) Seuraavissa luvuissa määrittelen uskonelämän käsitteistä uskon, rukouksen ja jumalanpalveluksen. Uskonelämään sisältyy luonnollisestikin usko Jumalaan. Lisäksi rukous ja jumalanpalvelus ovat olleet keskeisimpiä muotoja haastateltavieni uskonelämässä lapsuudesta asti.

3.1 Usko

Usko on luottamusta Jumalan lupauksiin ja hänen pelastavaan voimaansa sekä turvautumista Kristukseen. Usko on Jumalan lahja, jonka hän itse vaikuttaa. Uskossa ihminen vastaanottaa Jumalan armon ja vanhurskauten. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Usko.)

Usko ei tarkoita samaa kuin uskomus tai tunne. Usko ei ole myöskään epävarmaa, puutteellista tietoa, tahdon ratkaisua, pelkkää totena pitämistä tai yksinomaista luottamusta. Usko ei rajoitu tiettyyn sielunelämän alueeseen, vaan se koskettaa koko ihmistä. Sekä Jumalan ilmoitus että ihmisen usko saavat alkunsa armosta. (Teinonen & Teinonen 2003, 288.)

Jumala on rakastanut maailmaa niin paljon, että antoi ainoan Poikansa, jottei yksikään, joka häneen uskoo, joutuisi kadotukseen, vaan saisi iankaikisen elämän (Joh. 3:16).

Sekä Vanhan testamentin että Uuden testamentin teksteissä usko on keskeinen käsite. Vanhassa testamentissa usko perustuu Jumalan tekemään liittoon Israelin kanssa, jolle hän on uskollinen. Ihmiselle usko on luottamusta ja turvautumista liiton Herraan, lisäksi se on kuuliaisuuden osoittamista hänelle. Usko on ensisijaisesti yhteisöllinen asia, mutta myös yksittäisen ihmisen asia. Usko on niin monitahoinen todellisuus, että yksi sana ei riitä kuvaamaan sitä. Uskoon kuuluvat turvautuminen ja kuuliaisuus sekä toivominen,

odottaminen, kestävyys, uskollisuus, pelko, katuminen ja varmuus. (Teinonen & Teinonen 2003, 288.)

Uuden testamentin synoptisissa evankeliumeissa (Matteus, Markus ja Luukas) usko kohdistuu Jumalaan ja Jeesuksen sanomaan, mutta Johanneksen evankeliumi korostaa uskon kohteena Jeesusta. Johannes jakaa todellisuuden vastakohtapareihin, hyvään ja pahaan tai oikeaan ja väärään. Vastakohtapareja ovat muun muassa valo ja pimeys, totuus ja valhe, Jumala ja Saatana. Johannes käsittää myös uskon tämän dualistisen ajattelutavan mukaan. Ihmiset jakautuvat pimeyden vallassa oleviin ja Jumalan omiin. Pimeyden valta pitää ihmiset vahvasti otteessaan. Ainoastaan ne ihmiset uskovat, jotka Jumala on valinnut omikseen. Ihminen voi tulla Jeesuksen luokse vain, jos Isä vetää häntä puoleensa. Usko on Jumalan lahja. Ihmisellä on kuitenkin myös vastuu itsestään. Johanneksen evankeliumissa ihmisiä kutsutaan uskoon ja ottamaan vastaan ilosanoma. (Kuula 2008, 248–249.)

Ihminen ei voi uskoa toisen puolesta, koska jokainen pelastuu omalla uskollaan. Jumala käyttää aineellisia ja psyykkisiä välikappaleita, jotta ihmisessä syntyy usko. Sakramentit ovat Jumalan aineellisia välikappaleita ja Jumalan sana, jonka ihminen voi kuulla ja lukea, älyllinen oivallus, tahdon taipuminen ja tunteellinen kokemus ovat psyykkisiä välikappaleita. Jos usko on pelkkä tiedollinen oivallus tai ihana tunnekokemus, ei se merkitse vielä aitoa yhteyttä Jumalaan. Tällainen pinnallinen sielullinen usko ei kestä vastoinkäymisiä tai koetuksia. Kun Kristus on päässyt asukkaaksi ihmisen salattuun sisimpään ja ihmisen henki on yhtynyt Pyhään Henkeen, on kyseessä pelastava usko. (Ruokanen 1997, 164–165.)

Ihmisen täydelliseen pelastukseen riittää Kristuksen ristinuhri. Ihminen on vanhurskautettu, kun Kristus on hänessä. Suhde Kristukseen ei perustu tunteeseen tai älyyn, vaan Jumalan sanaan ja Pyhän Hengen työhön ihmisessä. Jumala pysyy uskollisena, vaikka olosuhteet muuttuisivatkin. (Ruokanen 1997, 166.)

Minä annan heille ikuisen elämän. He eivät koskaan joudu hukkaan, eikä kukaan riistä heitä minulta. Isäni, joka on heidät minulle antanut, on suurempi kuin kukaan muu, eikä kukaan voi riistää heitä Isäni kädestä. (Joh. 10: 28–29.)

Luterilaisten ja katolilaisten Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista (1999) lausuu: ”Me tunnustamme yhdessä: Yksin armosta, uskossa Kristuksen pelastavaan työhön eikä oman ansiomme perusteella Jumala hyväksyy meidät ja me saamme Pyhän hengen, joka uudistaa sydämemme ja varustaa ja kutsuu meidät hyviin tekoihin.” (15) ”Tunnustamme yhdessä, että syntinen vanhurskautetaan, kun hän uskoo Jumalan pelastustekoon Kristuksessa.”(25) (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Usko.)

3.2 Rukous

Rukous on sydämen puhetta Jumalan kanssa eli ihmisen sisimmän avaamista vuorovaikutukseen Pyhän Kolminaisuuden kanssa (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Rukous).

Rukous on moninaista. Se voi olla yksittäisen kristityn rukousta tai rukousta yhdessä seurakuntalaisten kanssa. Rukoukseen liittyy erilaisia sisältöjä, kuten synnintunnustus, valitus, pyyntö, esirukous, kiitos, ylistys tai siunaus. Rukous voi olla vapaamuotoinen tai siinä voidaan käyttää rukouskaavoja. Rukous voidaan lausua tai laulaa. (Ruokanen 1997, 182.) Jokainen voi myös valita rukousasennon itse. Rukous voi tapahtua esimerkiksi kävellen, seisten, istuen, makuulla vuoteessa, pää kumartuneena alaspäin tai kädet ristissä. Tärkeintä on Jumalan ja ihmisen sisäinen kohtaaminen. Rukous voi olla sanallista, sanatonta, täydellistä hiljaisuutta ja lepoa tai kielilläpuhumista, joka ylittää ihmisen ymmärryksen. Tällöin Pyhä Henki alkaa rukoilla ihmisessä. (Ruokanen 1997, 182–183.)

Myös henki auttaa meitä, jotka olemme heikkoja. Emmehän tiedä, miten meidän tulisi rukoilla, että rukoilisimme oikein. Henki itse kuitenkin puhuu meidän puolestamme sanattomin huokauksin. (Room. 8:26.)

Rukous voidaan suunnata Pyhälle Kolminaisuudelle tai jollekin Jumalan persoonista: Luojalle, Kristukselle tai Pyhälle Hengelle. Tässä ihmisellä on vapaus valita sen mukaan, millainen rukous on kyseessä ja mikä tuntuu luontevimmalta. Tavallisinta ehkä on, että rukous suunnataan Jumalalle, Taivaalliselle Isälle eli Luojalle. Jumala ei ole kuitenkaan tuntematon, vaan Jeesuksen Isä. Tämän vuoksi on luonnollista rukoilla Jumalaa Jeesuksen nimessä. (Ruokanen 1997, 184.)

Totisesti, totisesti: mitä ikinä te pyydätte Isältä minun nimessäni, sen hän antaa teille (Joh. 16:23).

Lännen kristikunnassa on kahdeksan liturgista rukoushetkeä: matutinum (varhaisrukous), laudes (huomenveisuu), prima (ensimmäinen hetki), tertia (kolmas), sexta (kuudes), nova (yhdeksäs), vesper (iltaveisuu) ja completorium (yöveisuu). Jumalanpalvelukseen kuuluu useita rukouksia, joten jumalanpalvelus eli messu on jo itsessään rukousta. Kirkoissa voidaan tarpeen mukaan järjestää myös esirukousjumalanpalveluksia. Kristikunnan tunnetuin rukous on Isä meidän eli Herran rukous. Rukouksen yhteisöllinen luonne tulee erityisesti esiin pyhän ehtoollisen vietossa, jossa sekä elossa olevat kristityt että jo perille päässeet pyhät yhtyvät taivaan joukkojen kanssa yhteiseen kiitokseen ja ylistykseen. Myös Paavali kehotti ihmisiä rukoilemaan yhdessä ja toisten puolesta. (Teinonen & Teinonen 2003, 243–244.)

Myös ristinmerkin tekeminen on rukousta. Ensimmäisen ristinmerkin saamme kasteessa ja viimeisen ruumiimme siunauksessa. Uskonpuhdistaja Martti Luther kehottaa meitä siunaamaan itsemme ristinmerkillä aamulla herätessämme ja illalla nukkumaan mennessämme. Näin rukous voi jatkua läpi koko päivän. (Ruokanen 1997, 182.) Läntisen kirkollisen perinteen mukaan ristinmerkki tehdään viemällä oikea käsi otsalta sydämelle ja sitten vasemmasta oikeaan olkapäähän (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Ristinmerkki).

Ihminen ei voi manipuloida eikä vaikuttaa Jumalan mielialaan rukouksin. Jumalan mieliala ei vaihtele. Jumala on rakkaus, ja hän iloitsee tehdessään hyvää meille ihmisille. Me ihmiset tarvitsemme rukousta, ei Jumala. Meille ihmisille paras rukousvastaus on Jumalan tahdon toteutuminen omassa ja lähimmäistemme elämässä. (Ruokanen 1997, 185.)

3.3 Jumalanpalvelus

Jumalanpalvelus tarkoittaa seurakunnan yhteistä juhlaa, joka pitää sisällään palvontaa eli adoraatiota, kiitosta, ylistystä, synnintunnustusta, uskontunnustusta, rukousta, siunausta, uhria, julistusta ja sakramentteja (Teinonen & Teinonen 2003, 97). Messu, kaste,

hautaan siunaaminen tai rukoushetki on tapahtuma, joka kuuluu kirkon jumalanpalveluselämään. Jumalanpalveluksen luonteeseen kuuluu, että Jumala palvelee ihmistä ja ihminen palvelee ja ylistää Jumalaa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Jumalanpalvelus.)

Pyhäpäivän jumalanpalvelus on kohtaamispaikka, jossa Jumala ja ihminen käyvät vuoropuhelua. Kristityn arkinen elämäkin on jumalanpalvelusta. Sunnuntain tai jonkun muun päivän jumalanpalvelus on Jumalan seurakunnan elämän ja toiminnan ydin. Jumalanpalveluksen toteuttamiseen osallistuvat työntekijöiden lisäksi koko seurakunta. Papin tehtävänä on toimia liturgina, kanttori vastaa musiikista ja suntio valmistelee kirkkosalin jumalanpalvelusta varten. Seurakuntalaisilla on mahdollisuus osallistua jumalanpalveluksen erilaisiin palvelutehtäviin, kuten Raamatun tekstinlukuun, musiikkiin, rukousavustukseen, kolehdin keräämiseen sekä jumalanpalveluksen suunnittelu- ja valmistelutehtäviin. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Jumalanpalvelus.)

Jumalanpalveluksen elementteihin kuuluvat Raamatun lukeminen, rukous ja seurakunnan vastaus virren, laulun ja soiton muodossa. Ehtoollisjumalanpalvelus on kirkolliselta nimitykseltään messu, johon liittyvät lisäksi ehtoollinen ja Raamatun lukuun liittyvä saarna. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Jumalanpalvelus.) Ehtoollinen on luterilaisen kirkon pyhä toimitus eli sakramentti. Siinä Jeesus antaa kristityille ruumiinsa ja verensä syötäväksi ja juotavaksi. Ehtoollinen ei kuitenkaan tarkoita tavallista syömistä ja juomista. Luterilaisessa teologiassa ehtoollisen leipä ja viini ovat Kristuksen todellinen ruumis ja veri. Jumalan läsnäolon paikka on alttari, jonka äärellä kristillinen seurakunta vastaanottaa ehtoollisen sakramentin. Ehtoollinen muistuttaa Jeesuksen ristinkuolemasta. Ehtoollisen lahja merkitsee kristitylle syntien anteeksiantoa, hengellisen elämän vahvistusta, yhteyttä Kristukseen ja kristittyihin sekä voimaa toteuttaa lähimmäisenrakkautta. (Katekismus 2000, 90–94.)

Jumalanpalveluksen keskushenkilönä on Kristus. Hänen nimessään ihmiset kokoontuvat yhteen ja rukoilevat, häntä tunnustetaan ja hänestä myös saarnataan. Jumalanpalvelus koskettaa koko ihmistä, minkä vuoksi on erityisen tärkeää, että jumalanpalvelusta vietetään seurakunnan omalla kielellä. (Vahtola 2004, 8.)

4 MUISTELU JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

Koska haastatteluni perustuvat pääasiassa muisteluun, määrittelen seuraavassa luvussa käsitteen muistelu. Aikaisemmasta tutkimuksesta esittelen Marja Saarenheimon (1997) väitöskirjan *Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen*.

4.1 Muistelu

Emme aina tiedosta tai tule ajatelleeksi muistin ja muistelun tärkeyttä, tehtäviä tai vaikutuksia elämäämme. Muisteleminen auttaa menneisyyden haltuun ottamisessa ja lujittaa muistelijan omaa identiteettiä. (Korkiakangas 2002, 173.) Dunderfeltin (2011, 201) mukaan muisteleminen luo merkitystä, parantavaa toimintaa ja jatkuvuutta sekä auttaa pitämään yllä itsearvostusta. Muisteleminen ei ole vain pakoa menneisyyteen. Muistelemisen yhteydessä tapahtuu myös uuden luomista. Tarina muokkautuu joka kerta uudelleen, kun kertoja puhuu siitä. Menneisyydestä on mahdollisuus löytää uusia asioita, ja kertojan tekemät koosteet voivat toimia lähtökohtana seuraavalle tarinalle. Muistaminen on matka menneisyyteen, ja se auttaa myös tulevaisuuden kohtaamisessa.

Muistellessa mennyt aika muuntuu joksikin muuksi. Eletyn elämän tavalliset arjen ilot, surut ja vastoinkäymiset näyttäytyvät erityisinä asioina ja tapahtumina. Mennyt aika ja nykyinen kietoutuvat toisiinsa. Mennyttä elämää rakennetaan nykyisyydestä käsin, minkä vuoksi nykyisyys vaikuttaa myös siihen, millaisena mennyt nähdään ja millaiset asiat saavat merkityksen. Muistellessa kertoja haluaa usein kuulijan ymmärtävän menneen ja nykyisyyden erilaisuuden. Menneiden muisteluun sitoutuminen ilmenee ihmisillä eri tavoin, esimerkiksi päiväkirjamerkintöinä tai muistelemisena yhdessä samanikäisten kanssa. (Korkiakangas 2002, 176–177.)

Ihmisryhmien yhdessä kokemat elämänmuutokset synnyttävät erityisiä muistokulttuureja, Suomessa esimerkiksi siirtokarjalaiset. Heidän on täytynyt sopeutua pakkotilanteessa moniin erilaisiin muutoksiin, jotka yhdistävät ja antavat muistelulle oman luonteensa. Muistokulttuurin kanavana toimii myös kanssakäyminen oman suvun tai samanikäisten

kanssa, siis kaikki samantapaisia elämäkokemuksia omaavat. (Korkiakangas 2002, 178–179.)

Muistelu koetaan usein positiivisena, mutta se ei kuitenkaan aina ole terapeutista tai virkistävää. Muistelu kuuluu keskeisesti ihmisen arki ajatteluun, ja myös vanhustenhuollossa on tärkeää, miten iäkkäiden muisteluun asennoidutaan. Muutamia vuosikymmeniä sitten runsaan muistelemisen ajateltiin lisäävän vanhusten depressiotaipumusta ja passiivisuutta. Tämän vuoksi esimerkiksi vanhustenhuollossa työntekijät eivät rohkaisseet vanhuksia muisteluun. Monet aiemmat mielipiteet tai tiedot muistelemisen vaikutuksista ovat osoittautuneet lähemmässä tarkastelussa vääriksi. Muistot ovat osa ihmisen tämän hetkistä minuutta, ja ne saavat merkityksensä aina sen hetkisen tilanteen mukaan. Muistot voivat olla lohduttavia, viihdyttäviä ja turvallisuutta luovia, mutta ne voivat olla myös ahdistavia, kiusaavia ja mielen tasapainoa järkyttäviä. (Saarenheimo 2003, 51.)

Omaelämäkerrallisten muistojen kertomisessa kyse on aina kahdesta erisuuntaisesta liikkeestä. Omaelämäkerrallisten muistojen kertomisessa kertoja tuntee, miten tarina alkaa ja päättyy. Tapahtumat kerrotaan alusta loppuun tietyn aikajärjestyksen mukaan, mutta pääasiallinen muistin liike tapahtuu lopusta alkuun. Erityisesti tarinan loppu säätelee koko muiston kerrontaa. Omaelämäkerrallisten muistojen kertominen on luovaa, ja oman menneisyyden voi nähdä uudessa valossa yhdessä muiden kanssa tarkasteltuna. Yhdessä muisteleminen voi siis saada aikaan uusia tulkintoja menneisyydestä. (Saarenheimo 2003, 52.)

Uuden ihmissuhteen alkaessa tai esimerkiksi vanhuksen muuttaessa asumaan laitokseen, saattaa elämäntarinan kertominen olla ajankohtaista. Henkilökunnalle ja vanhukselle itselleenkin on tärkeää, että voi kertoa tämän hetkisen elämäntilanteen lisäksi myös menneisyydestään. (Saarenheimo 2003, 52.) Mahdollisuus muisteluun voimaannuttaa ja antaa tunteen tasa-arvoisuudesta työntekijöiden kanssa. Muistelun avulla ikäihmisen oma ääni tulee kuuluviin, ja hänen näkemyksiään ja tavoitteitaan on helpompi ymmärtää. Näiden lisäksi keskinäinen luottamus lisääntyy. (Hakonen 2003, 130.)

Eletyn elämän spontaani muistelu kuuluu kaiken ikäisille ihmisille, mutta ikäihmiset siirtävät muistelun kautta elämäkokemustaan ja viisauttaan nuoremmille sukupolville. Muistelu voi olla spontaania arjessa tapahtuvaa ja se voi olla myös ammatillinen työ-

muoto. Muistelutyö työmenetelmänä stimuloi osallistujia muistelemaan mielenkiintoisia aiheita. Esimerkiksi musiikki, kuvat, liike, tanssi, tarinat, draama ja kirjallisuus voivat toimia muistelun virittäjinä. Muistelutyö työmenetelmänä suunnitellaan yksilö- tai ryhmäkohtaisesti, minkä ominaisuuksiin kuuluvat tavoitteellisuus, pitkäjänteisyys ja asiakastyölle ominainen työskentelyprosessi. Muistelutyön yhtenä tavoitteena on sillan rakentaminen menneen ja nykyisyyden välille. On tärkeää, että ikääntymistä ei nähdä vain negatiivisina muutoksina ja ongelmina, vaan ylläpidetään elämän merkitysten jatkuvuutta. (Hakonen 2003, 130.)

4.2 Saarenheimon tutkimus

Marja Saarenheimo (1997) on käsitellyt väitöskirjassaan Jos etsit kadonnutta aikaa oman elämän muistelua ja ihmisten käsityksiä muistamisesta ja muistoista. Saarenheimo on tarkastellut muistelemista arkipuheen ja vuorovaikutuksen näkökulmasta, lisäksi väitöskirja sisältää monipuolisen katsauksen muistelemisen teorioihin ja muistelututkimukseen. Keskeistä väitöskirjassa ovat haastateltujen ikäihmisten omat muistelut ja niiden analyysi.

Aineistonkeruumenetelminä Saarenheimo (1997) käytti biografista yksilöhaastattelua ja muisteluryhmäkeskusteluja. Ryhmiä oli kaksi, toinen ryhmä koostui neljästä naisesta ja toinen neljästä miehestä. Kaksi erityyppistä menetelmää täydensi toisiaan ja auttoi tavoittamaan muistelun monimuotoisuutta. Haastatteluiden tarkoitukset liittyivät osaksi tutkija-tutkittava-suhteeseen ja osaksi aineiston tuottamiseen. Yksilöhaastatteluissa haastateltavat kertoivat enimmäkseen tämän hetkisestä tilanteestaan ja menneistä elämänvaiheistaan. Saarenheimon mukaan voidaan siis puhua elämäkertahaastattelusta. Muisteluryhmät olivat vapaamuotoisia, eivätkä ne sisältäneet teemoja tai struktuuria. (Saarenheimo 1997, 53, 59, 62.)

Yksilöhaastatteluiden ja muisteluryhmäkeskustelujen tuottama aineisto oli keskenään erityyppistä. Haastatteluaineiston ominaispiirrettä tutkija pystyi ennakoimaan, mutta ryhmäkeskustelujen aineisto sisälsi odottamattomia asioita. Saarenheimon tutkimuksessa käyttämä menetelmä noudatti sekä narratiivisen ajattelun että diskurssiajattelun periaatteita. (Saarenheimo 1997, 62, 65.)

Saarenheimo (1997) tarkasteli tutkimuksessaan muistelemista puheena, keskusteluna. Tutkimuksen empiirinen osa jakautui metapuheen ja muistelupuheen analyysiin. Saarenheimon mukaan muistelemisen ei ole automaattista, tyhjiössä tapahtuvaa toimintaa. Toisten ihmisten muistoja kuunnellaan ja tulkitaan aina jossain kehyksessä. Muistelun yksilölliset merkitykset ovat sidoksissa vuorovaikutuksellisiin, kollektiivisiin ja yhteiskunnallisiin funktioihin. Saarenheimon tutkimus ei antanut vahvistusta stereotyyppiselle uskomukselle vanhusten suuresta muisteluvimmasta. Tutkimuksen mukaan vanhuksat pyrkivät säätelemään muistojen kerrontaa. Jos muistojen paikkansapitävyyttä tai merkitystä mahdollisesti tullaan epäilemään, ei muistoja haluta kertoa liikaa tai ei lainkaan. Muistot voidaan kokea niin negatiivisina kuin positiivisinakin. (Saarenheimo 1997, 206–208.)

Kollektiivinen identiteetti voi rakentua muisteluryhmissä muun muassa yhteisten sukupolvikokemusten ja perinneosallisuuden kautta. Näissä eri tavoissa ryhmän jäseniltä edellytetään eriasteista sitoutumista. Ryhmän jäsenien emotionaalinen sitoutuminen on siis erilaista. Perinteiden jakamiseen ei tarvita yhteisen kohtalon kokemusta. (Saarenheimo 1997, 208–209.)

Saarenheimo (1997) teki tutkimuksessaan kaksi yleistä havaintoa muistelemisen käytännöllisistä seuraamuksista. Yksi havainto oli, että iäkkäät ihmiset käyttävät muistoista keskustellessaan monenlaisia kerronnallisia resursseja. Kyse on monipuolisesta ja moniäänisestä keskustelusta. Siinä vuorottelevat hyvärakenteiset tarinat, poeettiset ja draamalliset elementit sekä nopearytmisen argumentaatio. Toinen havainto liittyi kollektiivisen muistelun spontaaniin terapeuttisuuteen ja muiden keskustelijoiden muistojen ja käsitysten hyödyntämiseen. Yhdessä muistelemisen mahdollistaa muistojen muunneltavuuden, uusien näkökulmien ja tulkintojen syntymisen ryhmässä. (Saarenheimo 1997, 210.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Opintojeni alusta asti pidin selvänä, että haluan tehdä tutkimuspainotteisen opinnäytetyön. Talvella 2014 rupesin pohtimaan tutkimukseni aihetta tarkemmin, ja tuolloin ajatukseni siirtyivät yhä useammin sota-ajan lapsiin. Minua ovat aina kiinnostaneet yksittäisten ihmisten kokemukset ja niihin liittyvät muistot. Sota-ajan lapsissa minua kiinnosti erityisesti, olivatko sotavuodet vaikuttaneet heidän uskoonsa ja uskonelämäänsä.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää vuosina 1932–1936 syntyneiden sota-ajan lasten uskonelämää ja sodan vaikutusta uskoon. Selvitin kohderyhmän uskonelämää lapsuudesta vanhuuteen.

Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä, että sota on kokonaisvaltainen kokemus, joka vaikuttaa lapseen yksilöllisesti. Lisäksi tavoitteena oli saada sota-ajan lasten äänet kuuluviin. Jokaisen elämäntarina on arvokas ja ainutkertainen.

Tutkimuskysymykset käsittelevät lapsuuden hengellistä elämää sodan aikana, sotavuosien vaikutusta henkilökohtaiseen uskoon nuorena ja luottamusta Jumalaan, aikuisiän uskonelämää ja sodan vaikutusta uskoon sekä tämän hetkistä uskonelämää.

5.2 Kvalitatiivinen lähestymistapa ja kohderyhmän valinta

Opinnäytetyössäni päädyin kvalitatiiviseen tutkimukseen. Kvalitatiivinen tutkimus kuvaa todellista elämää, joka on hyvin moninaista. Kohdetta on tarkoitus tutkia mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ja aineisto kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Tiedon keruun instrumenttina on ihminen, ja tutkijan pyrkimys on paljastaa odottamattomia ja uusia asioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.) Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyrkiä kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettinen tulkinta jollekin ilmiölle. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkimuksen kohde-

ryhmällä on mahdollisimman paljon tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Kohde-ryhmän valinnan tulee siis olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.)

Tutkimuksen kohderyhmänä oli vuosina 1932–1936 syntyneet naiset ja/tai miehet Kauhajoen ja Porin alueelta. Molempien alueiden kohderyhmää lähestyin yhdyshenkilöiden kautta. Kauhajoen alueella yhdyshenkilöinä olivat erään eläkeläisjärjestön puheenjohtaja ja seurakunnan diakoniatyöntekijä. Kirjoitin opinnäytetyöstäni lyhyen tiedotteen, jossa näkyivät myös yhteystietoni. Yhdyshenkilöt jakoivat jokaiselle oman tiedotteen ryhmien kokoontumisissa, mikä mahdollisti sen, että haastatteluun osallistumista sai miettiä kotona kaikessa rauhassa. Porin alueella yhdyshenkilönä toimi erään palvelukodin yksikönjohtaja, joka vei kirjoittamani tiedotteen alueensa asukaskerhon ilmoitustaululle.

Haastateltavaksi ilmoittautui yhteensä neljä naista, molemmilta paikkakunnilta kaksi. Yksi heistä otti itse minuun yhteyttä puhelimitse, kaksi ilmoittautui yhdyshenkilön kautta ja yhdelle soitin itse. Tutkimusaihe oli hyvin henkilökohtainen, ja yksi haastateltavista mainitsikin, että haastatteluun osallistumista oli täytynyt miettiä rauhassa muutaman päivän ajan.

5.3 Aineiston keruumenetelmä

Haastattelun ajankohdasta ja paikasta sovin haastateltavien kanssa puhelimitse. Kolme haastattelua tein heidän kodeissaan ja yhden omassa kodissani. Kaikki neljä haastattelua tein syksyn 2014 aikana. Haastattelut kestivät puolesta tunnista noin kahteen tuntiin. Olosuhteet haastatteluille olivat rauhalliset ja kiireettömät. Omassa kodissani tapahtuvan haastattelun olin järjestänyt niin, että muut perheenjäsenet olivat poissa paikalta. Haastatteluiden nauhoittamista haastateltavat pitivät luonnollisena ja selvänä asiana. Tallentaminen mahdollistaa haastattelujen sujuvuuden nopeasti ja ilman katkoja. Jotta keskustelu olisi mahdollisimman luonteva ja vapautunut, olisi haastattelijan pystyttävä toimimaan ilman kynää ja paperia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 92.)

Haastattelun etuna on joustavuus, koska siinä haastattelijan on mahdollista toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää sanamuotoja sekä käydä tarkentavaa keskus-

telua haastateltavan kanssa. Esimerkiksi postikyselyssä ei ole tällaisia mahdollisuuksia. Haastattelu mahdollistaa myös kysymysten järjestyksen muuttamisen. Suositeltavaa on, että haastattelukysymykset tai aiheet annetaan etukäteen tutustuttavaksi haastattelun onnistumisen vuoksi. On eettisesti tärkeää, että haastateltavat ovat tietoisia haastattelun aihepiiristä. Lisäksi haastattelun etuna on se, että haastatteluun on mahdollista valita henkilöt, joilla on kokemusta tai tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73–74.)

Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Teema-alueita oli neljä, eli lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Teemahaastattelu sisältää etukäteen valitut teemat ja niihin liittyvät tarkentavat kysymykset, joiden varassa edetään. On makuasia, esittääkö haastattelija suunnitellut kysymykset samassa järjestyksessä tai ovatko sanamuodot samanlaiset. Teemahaastattelussa on kuitenkin pysyttävä aiheessa ja pyrittävä löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Haastattelujen alussa selvitin haastateltavien taustatiedot, joita olivat sukupuoli ja syntymävuosi, perheen koko sodan aikana, oliko isä tai mahdollisesti veli sodassa ja kuinka he selvisivät sodasta. Haastatteluista kolme tallensin digitaaliselle sanelukoneelle ja yhden kannettavalle tietokoneelleni. Haastatteluissa etenin jokaisen kohdalla samassa etukäteen suunnitellussa järjestyksessä. Tämä tuntui molemmin puolin luontevalta ja selkeältä, koska teema-alueet etenivät lapsuudesta vanhuuteen. Haastattelujen aikana kävin lisäksi tarkentavaa keskustelua ja esitin lisäkysymyksiä. (Haastattelukysymykset ovat liitteessä 2.)

5.4 Aineiston analysointi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysi käsitteenä voi tarkoittaa niin laadullista sisällönanalyysiä kuin sisällön määrällistä erittelyä. Analyysiä voidaan jatkaa siten, että sanallisesti kuvattua aineistosta tuotetaan määrällisiä tuloksia. Laadullisessa analyysissä puhutaan usein induktiivisesta ja deduktiivisesta lähestymistavasta. Sisällönanalyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä luodaan sanallinen ja selkeä kuvaus. Analyysin tarkoitus on järjestää

tutkimusaineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman, että kadotetaan sen sisältämää informaatiota. Analyysi mahdollistaa selkeiden ja luotettavien johtopäätösten tekemisen tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysiä voidaan tehdä aineistolähtöisenä, teorialähtöisenä tai teoriaohjaavana sisällönanalyysinä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 107–108.)

Opinnäytetyöni tutkimusaineiston analysointiin käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tämän analyysin avulla tutkimusaineistosta pyritään saamaan teoreettinen kokonaisuus. Aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoriat tutkittavasta ilmiöstä eivät saa vaikuttaa analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

Aineistolähtöinen eli induktiivinen aineiston analyysi jakautuu kolmeen eri vaiheeseen, joita ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistäminen voi olla joko aineiston tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Tiivistämistä ohjaavat tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Aineiston klusteroinnissa koodattu alkuperäisaineisto käydään tarkasti läpi, ja etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, jonka jälkeen se nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Aineiston abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointia jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se aineiston näkökulmasta on mahdollista. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistämällä saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tutkijan tulkintaan ja päättelyyn. Tutkittavia pyritään ymmärtämään heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.)

Kerätty tutkimusaineisto pitää muuttaa muotoon, jossa sitä voidaan tutkia. Haastatteluaineiston kohdalla tämä tarkoittaa aineiston kirjoittamista tekstiksi, josta käytetään nimitystä litterointi. (Vilka 2005, 115.) Aloitin aineiston analysoinnin litteroimalla haastattelut sanatarkasti. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 21,5 sivua (riviväli 1,5 ja kirjainkoko 12). Litteroinnin jälkeen kuuntelin haastattelut uudelleen seuraten samalla litterointitekstiä. Tällä tavoin varmistin, että kirjoitettu teksti vastaa puhuttua. Litteroinnin jälkeen tulostin haastattelut, ja luin aineistoa useaan kertaan läpi. Tämän jälkeen etsin tekstistä erivärisiä värikyniä käyttäen lauseita tai lauseenosia, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen. Alkuperäisilmauksista muodostin pelkistettyjä ilmauksia, jonka

jälkeen ryhmittelin samaa tarkoittavat käsitteet yhteen. Näistä muodostui luokka, jonka nimesin sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tässä sisällönanalyysissä muodostui pelkästään alaluokkia. (Esimerkki analyysistä on liitteessä 3.)

Tuomen ja Sarajärven (2009, 22) mukaan tutkimuksen tekijän kannattaa miettiä tarkkaan, liittääkö raporttiinsa haastattelujen alkuperäisiä ilmauksia, koska ne saattavat hukata hyvän raportin idean, eivätkä lisää työn luotettavuutta. Opinnäytetyöni tavoitteena oli kuitenkin saada haastateltavien äänet kuuluviin, minkä vuoksi olen käyttänyt tutkimustuloksissa melko runsaasti alkuperäisilmaisuja.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimustulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka pyrkimys on välttää virheiden syntymistä. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa käytetään käsitteitä tutkimuksen reliabelius eli mittaustulosten toistettavuus ja tutkimuksen validius eli pätevyys. Reliabelius tarkoittaa siis mittauksen tai tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliabelius voidaan arvioida usealla tavalla. Esimerkiksi tulokset voidaan todeta reliabeleiksi, jos saman tutkittavan henkilön eri tutkimuskerroilla saadaan sama tulos tai jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Tämän tutkimuksen reliabeliutta on melko vaikea arvioida, koska jokainen haastateltava päättää itse, kuinka paljon hän haluaa kertoa kullekin tutkijalle uskostaan ja uskonelämästään. Validius tarkoittaa mittauksen tai tutkimusmenetelmän kykyä vastata juuri tutkittaviin kysymyksiin (Hirsjärvi ym. 2007, 226). Arvioni mukaan tämän opinnäytetyön validius toteutui hyvin, koska tutkimus vastasi tutkimuskysymyksiin.

Tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kaikista vaiheista kohentaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen kaikista vaiheista olisi kerrottava selkeästi ja totuudenmukaisesti, esimerkiksi aineistonkeruun olosuhteet ja paikat, haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastattelussa ja tutkijan oma itse arviointi tilanteesta. Lisäksi lukijalle olisi selvitettävä aineiston luokittelujen synnystä. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt kertomaan tutkimuksen kaikista vaiheista tarkasti, mikä lisää tämän tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkijan tulee tutkimuksessaan ottaa huomioon monet eettiset kysymykset, joita tutkimusentekoon liittyy. Eettisesti hyvään tutkimukseen kuuluu, että tutkija noudattaa tutkimusenteossaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Jokaisella yksittäisellä tutkijalla on vastuu tutkimuseettisten periaatteiden tuntemisesta ja niiden mukaan toimimisesta. (Hirsjärvi ym. 2007, 23.)

Tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin kuuluu epärehellisyyden välttäminen. Tutkimustyön keskeisiä periaatteita ovat seuraavat: toisten tekstiä ei lainata luvottomasti, eli jonkun toisen käsikirjoitusta, artikkelia tai tekstiä ei tule esittää omana. Lähdeviitteet on merkittävä asianmukaisesti, ja suoran lainauksen on oltava tarkka. Tutkijan ei tule myöskään plagioida itseään, eli näennäisesti uutta tutkimusta ei voi tuottaa muuttamalla vain pieniä osia tutkimuksestaan. Tutkijan ei tule sepittää eikä kaunistella tutkimustuloksiaan. Tulosten sepittäminen tarkoittaa tekaistujen havaintojen esittämistä. Tutkijan ei saa raportoida harhaanjohtavasti tai puutteellisesti. Käytetyt menetelmät täytyy kertoa tarkasti, eikä tutkimustuloksia tule vääristää. Tutkimukseen liittyvät puutteet täytyy myös tuoda julki. Jos tutkimus on tehty yhteistyössä toisten tutkijoiden kanssa, ei toisten osuutta tule vähätellä. Tutkimusta ei siis tule omia itselleen. Näihin asioihin on hyvä opetella jo ensimmäisistä kirjoitustehtävistä ja tutkimuksista lähtien. (Hirsjärvi ym. 2007, 26–27.) Näitä seikkoja olen pohtinut paljon, ja olen pyrkinyt toimimaan eettisesti opinnäytetyöni alusta asti.

Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa ihmisoikeudet muodostavat tutkimuksen eettisen perustan. Tutkijan on annettava osallistujille tietoa tutkimuksen tavoitteista, menetelmistä ja mahdollisista riskeistä ymmärrettävällä tavalla. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Tutkittavilla on oikeus keskeyttää mukanaolonsa missä vaiheessa tahansa, oikeus kieltää jälkikäteen itseään koskevan aineiston käyttö tutkimuksessa ja oikeus tietää nämä edellä mainitut oikeudet. Jos tutkittava antaa suostumuksensa, tulee tutkijan vielä varmistaa, että osallistuja on tietoinen, mistä tutkimuksessa on kyse. Osallistujien oikeudet ja hyvinvoinnin turvaaminen ovat oleellinen osa tutkittavien suoja. Tutkimustietojen tulee olla luottamuksellisia. Tutkimustietoja tulee käyttää vain luvattuun tarkoitukseen, niitä ei ole lupa luovuttaa ulkopuolisille. Kaikkien osallistujien tulee jäädä nimettömiksi, ja tiedot tulee järjestää siten, että tekstistä ei voida tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Osallistujilla on oikeus odottaa tutkijalta vastuullisuutta,

joka tarkoittaa, että tutkijan tulee noudattaa tehtyjä sopimuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Opinnäytetyössäni huomioin osallistujien ihmisoikeudet kertomalla heille mahdollisimman selkeästi opinnäytetyöni tarkoituksesta, tavoitteista ja menetelmistä. Heidän osallistumisensa tutkimukseen oli vapaaehtoista, ja haastattelukysymykset olivat mahdollista saada etukäteen postitse. Haastattelutilanteissa etenin osallistujien ehdoilla. Haastatteluihin olin varannut riittävästi aikaa, joka mahdollisti taukojen pitämisen tarvittaessa. Tällä tavoin pyrin ottamaan huomioon osallistujien hyvinvoinnin. Jokaisen haastattelun alkaessa tähdensin vielä, että heidän antamiaan tietoja tulen käyttämään vain opinnäytetyössäni, enkä luovuta niitä muiden käyttöön, ja analysoinnin jälkeen tuhoan haastattelujen tallenteet ja litterointitekstit. Lisäksi korostin, että heidän identiteettinsä ei tule paljastumaan.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kaikki haastateltavat olivat naisia, joista kaksi oli syntynyt vuonna 1935 ja toiset kaksi vuosina 1934 ja 1932. Jokaisen perheeseen kuuluivat sodan aikana molemmat vanhemmat, mutta lasten lukumäärä vaihteli. Yksi haastateltavista oli perheen ainoa lapsi, ja muissa perheissä lasten lukumäärä oli kaksi, viisi ja kuusi. Kaikkien isät olivat olleet sodassa, ja olivat selvinneet rintamalta kotiin. Lisäksi yhden haastateltavan kolme veljeä olivat olleet rintamalla vapaaehtoisina, ja he olivat myös selvinneet sodasta.

6.1 Hengellinen elämä lapsuudessa

Haastateltavien lapsuuden hengellinen elämä sisälsi sekä yksityistä että julkista hartaudenharjoitusta. Keskeisimpänä muotona yksityisestä hartaudenharjoituksesta nousi rukoileminen, erityisesti iltarukoukset. Rukoilemisessa oli kuitenkin pieniä eroavaisuuksia. Haastateltavista kaksi rukoili yksin vuoteessaan, ja toiset kaksi yhdessä perheenjäsentensä kanssa. Rukoukset olivat vapaamuotoisia tai niihin saattoi liittyä tietyt kaavat, joita yhden haastateltavan perheessä opeteltiin ulkoa vanhemman sisaren ohjauksessa. Erityisesti yhden haastateltavan kohdalla korostui rintamalla olleiden isän ja veljien puolesta rukoileminen aamuin illoin. Muita yksityisen hartaudenharjoituksen muotoja olivat hartauskirjan lukeminen ja radiohartauksien kuunteleminen. Yksi haastateltavista kertoi kokeneensa hätää omasta pelastumisestaan. Lisäksi hän mainitsi, että hänen äitinsä ei koskaan puhunut hänelle uskonasioista.

Kyllä olen iltarukoukseni siitä asti, lisäksi kun mä ymmärsin sitä ja edelleenki.

Oikeen, et lapsekki, me rukoiltiin niitten veljien ja isän puolesta, kun ne oli siä rintamalla. Niin rukoiltiin oikeen polvillamme sänkyn vieres joka aamu ja ilta, että ne sielä selviis.

Kyllä se rukous sisältyi, ja iltarukoukset oli hyvin tärkeitä, jotta meillä oli sellaanen tapa, jotta iltaasin rukoiltiin. Meillä kai oli vetäjänä täs sitte meiltä toiseksi vanhin sisar, joka myöhemmin oli opettaja, niin kai hänellä oli sitä, vähä silloin jo sitä asennetta. Hän sitte luetti ja opetti meillä nuoremilla.

...äiti sanoo ehtoolla, että mees ny nukkumahan ja lue iltarukous, niin mulla oli niitä. Mun hengellinen elämäni silloin oli, jotta siinä vaihees, kun mä menin sinne kylmähän sänkyhyn ja rupesin rukoulemahan, niin mulle tuli niin kauhia sielunhätä. Oon sitä myöhemminki ihimetyllä, jotta mistä se oli jotta. Mä kaikki iltarukoukset rukoulin, ja se oli mulle aiva kauhunpaikka, jotta mä en meinannu niistä päästä eres erohon, jotta mä olisin saanu nukuttua. Se oli aivan sellanen, että olis ollu helepompaa, jos äiti olis sanonu, jotta mee ny nukkumahan siitä. Että ei olisi tämä, tämä sitte, ku mä ymmärsin, jotta kuinka, kuinka siis, kuinka voi lapsella olla niin kova sielunhätä, kun mulla on.

Haastateltavien lapsuuteen liittyi myös jonkin verran julkista hartaudenharjoitusta. Perinteisen kirkossa käynnin lisäksi yksi haastateltavista kulki äidin mukana rukouhuoneella.

Kyllä joulukirkos, ja kyllä muutenki käytiin kirkos.

Ei äiti ikänä mulle oo uskonasioosta puhunu, mutta rukouhuoneelle se kuljetti mua, koska se ei voinu tyttärensä jättää yksin kotiin. Niin, niin mä oon sen laskenu.

6.2 Sotavuosien vaikutus uskoon nuorena sekä luottamus Jumalaan

Haastateltavista yksi ei osannut sanoa, oliko sotavuosilla vaikutusta uskoon. Kaksi taas koki, että sotavuodet vaikuttivat henkilökohtaiseen uskoon vahvistavasti. Sota-aikana elämä oli uskon varassa, ja turva täytyi löytää Jumalasta. Sotavuosiin liittyi lapsilla myös kuoleman kohtaamista, minkä vuoksi usko koettiin jokapäiväisenä asiana. Yksi haastateltavista koki, että sotavuodet eivät vaikuttaneet hänen henkilökohtaiseen uskoonsa. Sodan jälkeen katsottiin eteenpäin, ei taaksepäin.

En tiedä, vai oliko se, en osaa sanoa.

Vaikutti siihen, että piti löytää se turva. Niin, jotenki pakotti siihen, että enemmän vielä. Jotta kyllä siinä oli silloin, ihan se oli niin ku siinä varas se elämä tavallaan. Joo, kyllä näin on. Kyllä se paljo vaikutti kaikkehen.

Kyllä varmasti vaikutti. Juu, et se oli semmosta aikaa, ja ku näki, että niitä vainajia, kun sieltä sodasta tuli ja haudattiin, ja naapureista meni paljo, niin kyllä ne vaikutti. Kyllä siä usko oli jokapäivästä.

...mutta ei, ei sillä ollu, koska silloin ihmiset, niin ku vihroin sota loppuu, niin kaikki meni, katto etehenpäin, ei kattottu sinne taakse. Ei se sitte, siitä sitte ollu sellaanen, että se olis voinu, ei.

Haastateltavista kolme koki Jumalan turvalliseksi. Jumalasta haettiin turva, ja Jumalan puoleen käännyttiin vaikeissa ja ahdistavissa tilanteissa. Jumalan turva koettiin muun muassa virsissä, rukouksissa ja seurakuntanuorten toiminnassa. Yksi taas koki, että Jumala oli kaukainen, mutta hänen mukaansa sotavuodet eivät vaikuttaneet tähän tunteeseen. Rippikoulusta saatua Uutta testamenttia oli vaikea ymmärtää, ja Jumala tuntui yhtä hankalalta kuin lapsuudessakin.

Kyl se varmaan on ollu, ku edelleenki mä rukoilen. Niin kyllä se on niin ku semmonen ollu.

Tuntu joo. Et sen puoleen käännyttiin, jos jotaki semmosta ahdistavaa tuli tai semmosta. Että että, kyllä sen puoleen käännyttin, niin joka päivä. Se oli kyllä se aika semmosta. Ja niin ku tua, että saatiin se jokapäiväinen ruoka ja ja semmonen, niin se oli hyvin tärkeitä.

Kyllä se sieltä se turva haettiin ja sellaanen turvallisuus, että kyllä siinä aika selevästi oli jo silloin, niin ku sotavuosinaki, että kyllä se siellä se turva oli.

Yhtä hankala se oli ku lapsuudes, niin koko Jumala, että mä muistan, ku mä yritin sitte luvia, kun tuola rippikoulu sai sen Uuden testamentin siihen aikahan, niin sitä yritti luvia ja ymmärtää. Yritti luvia ja ymmärtää. Voi ku mäki olisin silloin luku jotain tyttökirjoja vain, ja käyny kerhokokouksis, enkä takunnu sitte sen asian kans ja.

6.3 Uskonelämä aikuisiällä sekä sodan vaikutus uskoon

Haastateltavien aikuisiän uskonelämään kuului yksityistä ja julkista hartaudenharjoitusta. Rukous oli selkeästi tärkein yksityisen hartaudenharjoituksen muoto. Jumalan johdatusta ja tukea pyydettiin rukouksin. Perinteiset iltarukoukset kuuluivat edelleen aikuisikään. Eräs haastateltavista mainitsi lukeneensa Raamattua usein yksinäänkin. Yksi koki edelleen jonkinlaista hätää omasta pelastumisestaan.

...yhtä hyvin sitte tuota sieltä rukouksista on johdatusta ja sellasta tukea, tukea pyytäny, ja kyllä se on pysyny, niin ku.

No kyllä ne iltarukoukset ja sellaiset ja näin, näin säilyi. Ja kyllä Jumalan puolehen käännnyttiin silloonki.

Julkinen hartaudenharjoitus oli monipuolista. Siihen kuuluivat kirkossa käynti tiettyinä pyhäpäivinä ja erilaiset seurakunnan tilaisuudet. Kaksi kertoi pitäneensä myös omassa kodissaan julkista hartaudenharjoitusta, joita olivat pyhäkoulu, kinkkerit ja seurat. Näihin julkisiin hartaudenharjoituksiin liittyivät luonnollisesti virsien veisaaminen sekä Raamatun sanan lukeminen ja kuuleminen. Yhden haastateltavan uskonelämään kuului rukoushuoneella käynti, johon hän oli tottunut jo lapsuudessaan. Siionin kanteleen laulut olivat keskeinen ja tärkeä osa hänen uskonelämänsä.

Kirkos käynti lähinnä, ne määrätyt viikonvaihteet, ku on käyty aina.

Sitte tuota täs aikuisena, niin me pidettiin kotona pyhäkoulua kylän lapsille. Mulla on ollu sellaanen pieni kuva, siinä on niitä lapsia. Ku mä oon ne laskenu, jotta niitä oli, ei aiva kahtakymmentä mutta. Me pidettiin sitte, meidän leikkimökin edes on se kuva otettu. Sellaanen hauska muistomulla on sitte yksi, kun mä pidin sitte pyhäkoulua, niin mä alotin jonku laulun ja yhtäkkiä jotenki hairahruun siitä sävelestä, ja yksi oppilas otta kurtussa hän veti sitä sitte niin hartaasti sitä, jotta se ei katkennu se laulu. Ja muuhan meinas ruveta se hymylyttämähän, mutta se oli sellaanen hauska se tilanne. Ei siinä sen kummempaa tapahtunu, mutta tuota.

Mä pidin seuroja ainaki kevään ja syksyin aina, että niin ku seurakunta koontui meille, ja pappi tuli ja kanttori meille sitte pitämään seuroja. Että kahdesti, jollei kolmesti kertaa vuodes oli. Ne aina kysy seurakunnan sieltä kirkkoherranvirastosta, että mahtasitteko pitää. Niin pidin sitte. Meillä oli isot tilat siinä, ku me rakennettiin omakotitalo. Oli kyllä hyvä pitääkki.

Että kyllä mä kävin, kävin niin erelleenki sitte tuola, kun oli se rukoushuone. Sielä, kautta elämäni mä oon siä käyny, kun mä olin siihen tottunu lapsena. Joo, kyllä se kuulu siihen. Että Siionin kanteleen laulut on ollu erittäin rakkaita, ja sen on melekeen osannu kuule kannesta kantehen, paitsi sitte, kun ne vääntelee niitä sanoja, niin ei. Mutta ääni on kyllä menny, jotta ei enää pysty laulamahan niin.

Sodan vaikutuksessa aikuisiän uskoon ilmeni pieniä eroavaisuuksia. Yhden haastateltavan mukaan sodalla oli vaikutusta myös aikuisiän uskoon, mutta hän ei osannut selittää sen vaikutusta tarkemmin. Kaksi koki, että sodalla ei ollut enää vaikutusta henkilökohtaiseen uskoon. Kiireinen perhe- ja työelämä saivat ajatukset pois sotavuosista. Usko oli

tullut lapsuudessa, eivätkä sodan kokemukset vaikuttaneet enää aikuisiällä. Yksi ei osannut ajatella, minkälaista usko olisi ollut ilman sota-ajan kokemuksia.

No, se on sitte nyt vähä tuo ja tämä viiskymmentä vuotta, ku on nyt ollu, ajattelen nyt tätä aikaa, ku on ollu naimisis ja sitte kaks poikaa on ja tämä perhe-elämä, ja on sitte vähä ollu kodin ulkopuolellaki töis ja se on niin vieny sen ajatusmaailman, ettei se sillä lailla sitte enää oo...

Ei mun käsittääkseni, kyl se oli jo siel lapsuudes tullu, et ei se sota vaikuttanu siin merkitykses.

En tiä, voiko sitä erottaa, enkä osaa ajatella, että mitä se olisi ollu ilman tätä soran kokemuksia.

6.4 Tämän hetkinen uskonelämä

Tämän hetkiseen uskonelämään kuuluivat edelleen yksityinen ja julkinen hartaudenharjoitus. Yksityisen hartaudenharjoituksen tärkeimmäksi muodoksi nousi rukous, ja erityisesti iltarukoukset. Rukoileminen oli luonnollinen osa jokapäiväistä arkea, ja rukoukseen myös luotettiin. Rukouksiin liittyi myös esirukousta, jossa rukoillaan toisten puolesta. Muita yksityisen hartaudenharjoituksen muotoja olivat televisioitu jumalanpalvelus, radiojumalanpalvelus sekä uskonnollinen kirjallisuus. Televisioituun jumalanpalvelukseen liittyi myös virsien mukana veisaamista.

Joka ilta rukoilen, päivälläki tai jos menen päivällä levolle, niin aina on kädet ristis ja rukoilen, että kiitos tästäki päivästä. Et rukoukseen mä oon luottanu aina, ja että olen saanu vastauksen siihen rukoukseen.

Niin, ja sitte tästä rukoilemisesta, että kyllä mä aina sitte illalla ja saunan lauteilla meen kaikki nuo lähisukulaaset nimeltä sitte, jotta mä muistan sitte niitä nimiäki. Totta kai kaikkia, mutta vielä sillä lailla erikseen.

Tänäki aamuna tuli se semmonen nojatuulikirkko. Niin, se on oikeen hyvä. Mä kyllä televisiosta tykkään enemmän. Juu, juu. Ja sitte ei tarvi virsi-kirjaa sihtat, ku siitä saa lukkee ne virret. Et tua, saa laulaa mukana. Mää laulan täälä kotona, ku ei se varmasti ketää häiritse, ku pienellä äänellä laulaa. Mää tykkään kyllä televisiosta kattella, ja joka sunnuntaiaamu mää kattelen, jos tulee.

Mutta kuuntelen kyllä radiosta jumalanpalvelusta. Minä kuuntelen. Joo, kyllä se mulla kuuluu tuohon viikonloppuun, jotta mä kuuntelen.

Tämän hetkiseen julkiseen hartaudenharjoitukseen kuuluivat kirkossa käynti ja erilaiset hengelliset tilaisuudet, erityisesti laulutilaisuudet. Kirkossa käynti ei ollut enää jokaisen kohdalla aktiivista, johtuen jaksamisesta ja kuljetukseen liittyvistä ongelmista.

Mutta kyllä me aina kirkkoon isännän kans mennään, vähä sinne osallistuu ja.

Kyllä mä kirkos käyn, ja nuos kirkoos ny on tosi paljo kivoja tapahtumia, mutta ei musta kyllä kymmenen aikana oo olemahan kirkon penkis, mutta poikkeuksellisesti. Mutta on sitte joskus kolomen aikanakin, niin saatan mennä ja sillä lailla.

Ja kyl täälä, täälä niin ku tätä hengellistä toimintaaki on. Kirkko on tosa, ja sitte meillä on yhteisiä tilaisuuksia ja lauletaan paljo. Ne on kauheen mukavia ne virsilaulutilaisuudet tos ruokalas, ko on pidetty sielä. Niitä sais olla joka kuukausi.

Haastateltavat olivat tehneet vanhuusiällään paljon tärkeitä ja arvokkaita oivalluksia uskosta ja Jumalasta. Oivalluksia olivat Jumalan johdatus ja varjelus, usko kantavana voimana sekä Jeesuksen sovitustyö.

Et tua, että kyllä Jumala on oikein järjestäny. Niin että ja kuullu rukoukset, että täälä on kyllä turvallista elää ja olla.

Jotta tuota, kyllä se niin ku sillä lailla nyt ainaki sitte ja sitä ihimettelöö ja täälä asti ollahan, että kyllä sitä varjelusta on paljo tarvittu kaikilla lailla, jotta joku runo onki, että ei mitää pahempaa oo sattunu, että kyllä sitä monenlaasia vaiheeta vain on ollu. ...mutta ihimetellä voi, että tääläki asti ollaan näissäki voimissa. Jotta kyllä siinä se usko sinänsä sitte kumminki tuota on niin ku kantava voima aina.

...minä kun mä oivalsin nyt sitte tämän, että mun puolestani on sovitettu, niin mä en suostu enää siihen ainakaa tällä hetkellä, että mä rupiaasin sitä enää pohtimahan. Mä pitäyryn ny siinä. Mitä sanot? Joo, nyt on se levollisuus sen asian puolesta. Ja mä oon sitä mieltä, jotta mä yritän sen pitää, jotta mä en hairahru enää siihen, jotta mä kysyn kotona, jotta mikä se rauha on. Niin kyllä maar se on ny täs.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset käsitteivät lapsuuden hengellistä elämää sodan aikana, sotavuosien vaikutusta henkilökohtaiseen uskoon nuoruus- ja aikuisiällä, luottamusta Jumalaan, aikuisiän uskonelämää sekä tämän hetkistä uskonelämää. Yhteistä haastateltavilleni oli, että kaikkien isät selviytyivät sodasta, samoin yhden haastateltavan kolme veljeä. Lapsuus oli myös jokaisella melko turvattu sotavuosista huolimatta. Jokaisen kohdalla hengellinen elämä liittyi lapsuuden jokapäiväiseen arkeen sodan aikana. Haastatteluista ilmeni, että kaikki haastateltavat olivat uskovaisista perheistä, ja usko ja uskonelämä olivat heille luonnollisia asioita.

Tämän tutkimuksen mukaan rukous on ollut keskeinen osa haastateltavien uskonelämää jo lapsuudesta alkaen. Rukoilemisesta myös kerrottiin haastatteluissa selkeästi eniten. Erityisesti iltarukoukset ovat säilyttäneet paikkansa kaikissa elämänvaiheissa, myös tämän hetkisessä elämässä. Haastatteluista kävi myös ilmi rukouksen moninaisuus. Lapsuudessaan haastateltavat rukoilivat yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa, vuoteessa tai polvillaan, vapaamuotoisesti tai tiettyjen rukouskaavojen mukaan. Jokaisen haastateltavan lapsuuden ajan perheet olivat erilaisia, niin myös rukouksen muodot. Vaikka yhden haastateltavan äidillä ei ollut aikaa yhteiseen rukoukseen ison työtaakkansa vuoksi, kehotti hän kuitenkin joka ilta tytärtään lukemaan iltarukouksensa.

Nyt vanhuudessakin haastateltavien rukouksen muodot ovat keskenään erilaisia. Rukoukseen hiljennytään vuoteessa ennen nukahtamista tai joskus saunan lauteillakin. Yksi haastateltavista oli oivaltanut, että hänen on parempi rukoilla riittävän ajoissa ennen nukkumaanmenoa. Tällä tavoin hän pysyy rauhallisella mielellä eikä rupea murehtimaan liikaa asioita vuoteessaan, kuten lapsena tapahtui. Tärkeää on, että jokainen oli löytänyt itselleen sopivimman tavan hiljentyä Jumalan eteen.

Sotavuodet ovat vaikuttaneet sota-ajan lapsiin yksilöllisesti. Tämän tutkimuksen perusteella sodan vaikutuksesta henkilökohtaiseen uskoon ei voi tehdä yleistyksiä. Jokainen kokee asiat omalla tavallaan, ja joskus on myös vaikea pohtia, minkälaista usko ja uskonelämä olisivat ilman sota-ajan kokemuksia. Eläminen uskon varassa ja kuoleman kohtaaminen sotavuosina ovat asioita, jotka vaikuttivat nuoruudessa uskoon vahvista-

vasti. Aikuisuudessa taas yhden kohdalla kiire perhe- ja työelämässä sekä välimatka sotavuosiin tekivät sen, että sodalla ei enää ollut vaikutusta henkilökohtaiseen uskoon. Sotavuosista huolimatta lähes kaikki kokivat Jumalan turvalliseksi, ja hänen puoleensa käännettiin rukoillen. Vaikka yhden haastateltavan mukaan Jumala tuntui kaukaiselta ja hankalalta ymmärtää vielä nuoruudenkin aikana, kääntyi hän kuitenkin rukouksin Jumalan puoleen ja säilytti uskonsa. Hänen mukaansa nämä uskoon liittyvät ongelmat olisivat olleet olemassa ilman sodankin kokemuksia.

Tämän hetkisestä uskonelämästä heijastuvat levollisuus, kiitollisuus ja syvä luottamus Jumalaan. Tämän hetken levollisuuteen ovat osaltaan vaikuttaneet vanhuusiällä tehdyt oivallukset uskosta ja Jumalasta. Elämään on sisältynyt paljon eri vaihteita, ja mennyttä aikaa tarkastellessa on oivallettu Jumalan johdatus ja varjelus. Yhden haastateltavan mukaan Jeesuksen sovitustyö tuntuu nyt vanhuudessa yksinkertaiselta ymmärtää, ja sen ymmärtämisestä on syntynyt iloa ja rauhaa. Aikuisiän vilkas ja monipuolinen julkinen hartaudentarjoitus on vaihtunut rauhallisiin TV- ja radiojumalanpalveluksiin, mutta jaksamisen mukaan kirkossa käynti ja erilaiset hengelliset tilaisuudet ovat edelleen mieluisia ja tuovat iloa arkeen.

8 POHDINTA

Haastateltavien saaminen tutkimustani varten oli melko haasteellista, vaikka yhdyshenkilöt mahdollistivat runsaan tiedottamisen. Tähän saattoi vaikuttaa se, että uskonelämä on aiheena henkilökohtainen. Kaikki eivät koe luontevana kertomista omasta uskonelämästään ventovieraalle ihmiselle, mikä on varsin ymmärrettävää. Vaikka tutkimukseni tarkoitus ei ollut hakea tietynlaisia kokemuksia ja vastauksia, on tiedotteeni saattanut johtaa osaa ajattelemaan, että sodan olisi täytynyt vaikuttaa selkeästi heidän uskonelämäänsä. (Ilmoitus tutkimuksesta on liitteessä 1.)

Opinnäytetyöhöni liittyi paljon uuden oppimista, uusia näkökulmia ja pohdintaa. Perehdyin tutkimukseni taustatietoihin pääasiassa kirjallisuuden ja internet-lähteiden avulla. Tietoutta löytyi runsaasti, ja välillä tuntui vaikealta tiedon rajaaminen. Teemahaastattelun ja aineiston analysoinnin teoriaan täytyi perehtyä huolella ja riittävän ajoissa. Tutkimustyöhön liittyy paljon eri vaiheita, ja erityisesti aineiston litterointi oli hidasta ja tarkkuutta vaativaa työtä. Opinnäytetyöni antoi minulle herkkyyttä pohtia syvällisemmin uskonelämää ja sitä, miten ihmisen elämän eri vaiheet vaikuttavat myös jollain tavalla uskoon ja uskonelämään.

Opinnäytetyöni myötä sain mahdollisuuden kuunnella ja olla läsnä haastateltavieni eletyssä ja tämän hetkisessä elämässä. Tein matkan yhdessä haastateltavieni kanssa heidän uskonelämäänsä. Matka oli pitkä, lapsuudesta vanhuusikään. Välillä he pysähtyivät tarkemmin muistelemaan jotain tiettyä hetkeä tai sen hetkisiä tunteita. Jokaisen tarina on arvokas ja ainutkertainen – toista samanlaista ei ole. Haastatteluissa pidin tärkeänä, että muisteluun oli varattu rauhallinen ja kiireetön hetki. Tämä mahdollisti sen, että mennyttä elämää sai muistella rauhassa omaan tahtiinsa. Yksi haastateltavistani totesi, että paljon on jäänyt asioita unohduksiin, mutta ne palautuvat nyt pikkuhiljaa mieleen, kun niitä muistelee.

Uskonelämä muuttuu aina vähän muotoaan elämän eri vaiheissa, niin myös haastateltavieni kohdalla. Lapsuuden ajan uskonelämään vaikuttavat paljon vanhempien uskonelämä ja siihen liittyvät tavat, kuten rukoileminen ja kirkossa käynti. Lapset aistivat ja näkevät, miten vanhemmat hoitavat omaa uskonelämäänsä ja miten usko näyttäytyy

jokapäiväisessä elämässä. Iltarukoukset kuuluivat jokaisen haastateltavan lapsuuteen, ja ne ovat kulkeneet mukana myös tähän päivään. Aikuisuudessa ei kiireisen perhe- ja työelämän vuoksi välttämättä ole aikaa pitkiin rukouksiin, mutta kaikki haastateltavat löysivät kuitenkin oman tapansa rukoilla eri elämänvaiheissa. Yksi haastateltavistani kertoi esimerkin, miten joskus väsyneenä voi vuoteessaan vain huokaista Jumalalle, että ”kylläs tiät”. Jumala kuulee meidän pienetkin huokaisumme ja tietää, mitä tarvitsemme. Nyt vanhuudessa on taas enemmän aikaa rukoukseen, ja kaksi haastateltavista toikin esiin toisten puolesta rukoilemisen. Julkinen hartaudenharjoitus, kuten kirkossa käynti ja erilaiset hengelliset tilaisuudet, ovat tuoneet iloa ja vaihtelua arkeen eri elämänvaiheissa. Sekä yksityinen että julkinen hartaudenharjoituksen muoto rikastuttavat uskonelämää ja tukevat toinen toistaan.

Opinnäytetyöni tutkimukseen osallistuneet ikäihmiset kokivat haastattelut ja muistelut mielekkäinä. Tämän havainnon perusteella seurakunnat voisivat mahdollisuuksiensa mukaan järjestää esimerkiksi erityisiä muisteluryhmiä sota-ajan lapsille. Ryhmässä olisi mahdollista muistella ja pohtia uskonelämän eri vaiheita ja sodan vaikutuksia henkilökohtaiseen uskoon. Muisteluryhmään voisi tuoda mukanaan teemaan sopivia valokuvia, kirjallisuutta, runoja tai esineitä, jotka toimisivat muistelun tukena. Yhdessä muistelemine ja pohtiminen auttavat löytämään uusia asioita ja näkökulmia, lisäävät psyykkistä hyvinvointia ja tukevat muistia.

Opinnäytetyöni tutkimus oli vain pieni otanta sota-ajan lasten uskonelämästä. Näen opinnäytetyöni erityisesti ymmärrystä lisäävänä tutkimuksena, joka saattaa olla hyödyksi meille kaikille. Aihetta olisi hyvä tutkia lisää isommalla kohderyhmällä niin kauan kuin se vielä on mahdollista. Kohderyhmässä olisi hyvä olla sekä naisia että miehiä, mikä mahdollistaisi tutkimustulosten vertailun. Tärkeää olisi saada tutkimustuloksia myös sotalasten, sotaorpojen ja evakkojen uskonelämästä ja sodan mahdollisista vaikutuksista heidän uskoonsa. Sota-ajan lapset ovat sukupolvi, jota ei tule unohtaa.

LÄHTEET

- Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. 14.–15. painos. Helsinki: WSOY.
- Edgren, Torsten; Manninen, Merja & Ukkonen, Jari 2003. Eepos. Suomen historian käsikirja. 1. painos. Porvoo: WSOY.
- Hakonen, Sinikka 2003. Muistelutyö. Teoksessa Marjatta Marin & Sinikka Hakonen (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 130–137.
- Heininen, Simo & Heikkilä, Markku 1996. Suomen kirkkohistoria. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Jyväskylän seurakunta i.a. Viitattu 24.3.2015.
<http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/usko/>.
- Kallioniemi, Jouni 2006. Kotirintaman lapset ja nuoret. Turku: Vähäheikki.
- Katekismus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi. Hyväksytty kirkolliskokouksessa vuonna 1999. Helsinki: Edita.
- Korkiakangas, Pirjo 2002. Muistelusta voimavaroja vanhuuteen. Teoksessa Eino Heikkinen & Marjatta Marin (toim.) Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi, 173–204.
- Korppi-Tommola, Aura 2010. Sota kosketti jopa kahta miljoonaa lasta. Teoksessa Anne Kuorsalo & Iris Saloranta (toim.) Sodan haavoittama lapsuus. Helsinki: Ajatus, 15–19.
- Kuula, Kari 2008. Johanneksen evankeliumi. Teoksessa Kari Kuula, Martti Nissinen & Wille Riekkinen (toim.) Johdatus Raamattuun. 2. tarkistettu ja korjattu painos. Helsinki: Kirjapaja, 241–250.
- Murtorinne, Eino 1995. Suomen kirkon historia. Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990, osa 4. Helsinki: WSOY.
- Näre, Sari 2010. Sota lasten ja nuorten kasvattajana. Teoksessa Sari Näre, Jenni Kirves & Juha Siltala (toim.) Sodan kasvattamat. Helsinki: WSOY, 7–9.
- Näre, Sari & Kirves, Jenni 2010. Lapsuus sodan keskellä. Teoksessa Sari Näre, Jenni Kirves & Juha Siltala (toim.) Sodan kasvattamat. Helsinki: WSOY, 12–30.

- Oppiminen Yle i.a. Asemasotavaihe. Suomi jatkosodassa. Yle. Viitattu 29.9.2014.
<http://oppiminen.yle.fi/historia-suomi/suomi-jatkosodassa/asemasotavaihe>.
- Oppiminen Yle i.a. Venäläisten suurhyökkäys ja rauhanneuvottelut. Suomi jatkosodassa. Yle. Viitattu 29.9.2014. <http://oppiminen.yle.fi/historia-suomi/suomi-jatkosodassa/venalaisten-suurhyokkays-rauhanneuvottelut>.
- Oppiminen Yle i.a. Väli rauhan aika. Suomi jatkosodassa. Yle. Viitattu 29.9.2014.
<http://oppiminen.yle.fi/historia-suomi/suomi-jatkosodassa/valirauhan-aika>.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Ruokanen, Miikka 1997. Ydinkohdat. Johdatus kristinuskon ymmärtämiseen. 4. painos. Helsinki: WSOY.
- Saarenheimo, Marja 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino.
- Saarenheimo, Marja 2003. Merkityksellinen elämä. Teoksessa Marjatta Marin & Sinikka Hakonen (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 44–56.
- Salminen, Heikki 2007. Lappu kaulassa yli Pohjanlahden. Suomalaisten sotilaiden historia. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Jumalanpalvelus. Viitattu 25.4.2015. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Jumalanpalvelus>.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Ristinmerkki. Viitattu 1.2.2015. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Ristinmerkki>.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Rukous. Viitattu 26.1.2015. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Rukous>.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Aamenesta öylättiin. Usko. Viitattu 3.2.2015. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Usko>.
- Teinonen, Seppo A. & Teinonen, Riitta 2003. Ajasta ylösnousemukseen. Sata sanaa teologiaa. Helsinki: Kirjapaja.
- Tepora, Tuomas 2010. Sota-ajan leikit ja koulu. Teoksessa Sari Näre, Jenni Kirves & Juha Siltala (toim.) Sodan kasvattamat. Helsinki: WSOY, 32–60.
- Tervasmäki, Vilho 1977. Tarton rauhasta talvisotaan. Teoksessa Matti Lappalainen, Vilho Tervasmäki & Antti Juutilainen (toim.) Talvisodan historia 1. Helsinki: WSOY, 17–47.

- Tiitta, Allan 1992a. Itsenäinen tasavalta 1918 – 1939. Teoksessa Seppo Zetterberg & Allan Tiitta (toim.) Suomi kautta aikojen. Helsinki: Otava, 370–431.
- Tiitta, Allan 1992b. Veitsenterällä 1940–1945. Teoksessa Seppo Zetterberg & Allan Tiitta (toim.) Suomi kautta aikojen. Helsinki: Otava, 432–459.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Vahtola, Kai 2004. Jumalanpalveluksen diakoninen ulottuvuus. Teoksessa Juhani Veikola (toim.) Jumalanpalvelus ja diakonia. Diakonian vuosikirja 2004. Diakonia ry. Kirkon diakonia ja yhteiskuntatyö, 7–15.
- Veteraanien perintö 2014. Jatkosota. Kadettikunta ry. Viitattu 16.3.2015.
<http://www.veteraanienperinto.fi/vepe/index.php/fi/jatkosota-maanpuolustus/suurtaistelut>.
- Veteraanien perintö 2014. Lapin sota. Kadettikunta ry. Viitattu 16.3.2015.
<http://www.veteraanienperinto.fi/vepe/index.php/fi/lapin-sota-maanpuolustus-2/varjosodasta-tositoimiin>.
- Veteraanien perintö 2014. Talvisota. Kadettikunta ry. Viitattu 16.3.2015.
<http://www.veteraanienperinto.fi/vepe/index.php/fi/talvisota-maanpuolustus/sodan-alku>.
- Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: Ilmoitus tutkimuksesta

VUOSINA 1932–1936 SYNTYNEET!

Hei! Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja aloitin tänä syksynä opinnäytetyöni. Tutkin sota-ajan lasten uskonelämää ja sodan vaikutusta henkilökohtaiseen uskoon. Kohderyhmäni on vuosina 1932–1936 syntyneet naiset ja/tai miehet. Aineiston kerään yksilöhaastatteluina, jotka ovat luottamuksellisia.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, niin otathan rohkeasti minuun yhteyttä!

Ystävällisin terveisin, Riikka Ylipeltola

Puhelinnumero: (numero poistettu)

Sähköposti: (osoite poistettu)

LIITE 2: Haastattelukysymykset

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoli ja syntymävuosi
2. Perheen koko sodan aikana
3. Oliko isä tai mahdollisesti veli sodassa? Kuinka he selvisivät sodasta?

AIHEALUEET

A. LAPSUUS

1. Liittyikö hengellinen elämä sinun jokapäiväiseen arkeen sodan aikana?
 - rukoileminen, virret, Raamatun lukeminen, kirkossa käynti

B. NUORUUS

1. Koitko nuorena, että sotavuosilla oli vaikutusta henkilökohtaiseen uskoosi?
2. Tuntuiko Jumala turvalliselta vai oliko Jumalaan vaikea luottaa?

C. AIKUISUUS

1. Millaista oli uskonelämäsi aikuisiällä?
2. Oliko sodalla vaikutusta uskoosi?

D. VANHUUS

1. Mitä haluat kertoa tämän hetkisestä uskonelämästäsi?

LIITE 3: Esimerkki analyysistä

VANHUUS: Tämän hetkinen uskonelämä

Aineiston redusointi

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
”Et tua, että kyllä Jumala on oikein järjestänyt. Niin että ja kuullu rukoukset, että täällä on kyllä turvallista elää ja olla.”	Oivallus Jumalan johdatuksesta
”Joka ilta rukoilen, päivälläki tai jos menen päivällä levolle, niin aina on kädet ristis ja rukoilen...”	Päivittäinen rukoileminen
”Kirkko on tosa, ja sitte meillä on yhteisiä tilaisuuksia ja lauletaan paljo.”	Hengelliset tilaisuudet
”Mää tykkään kyllä televisiosta kattella (jumalanpalvelusta) ja joka sunnuntaiaamu mä kattelen, jos tulee.”	Televisioitu jumalanpalvelus
”Mä luen paljo uskonnollista kirjallisuutta.”	Uskonnollinen kirjallisuus
”Joo, ne iltarukoukset on ollu.”	Iltarukoukset
”Telkkarin kautta katon noi jumalanpalvelukset mitä on.”	Televisioitu jumalanpalvelus
”...minä kun mä oivalsin nyt sitte tämän, että mun puolestani on sovitettu...”	Oivallus Jeesuksen sovitustyöstä
”No, minä esimerkiksi otan nyt vaikka tuon iltarukouksen, niin mun täytyy rukoilla se täällä enemmän.”	Iltarukoukset
”Kyllä mä kirkos käyn, ja nuos kirkoos ny on tosi paljo kivoja tapahtumia...”	Kirkossa käynti
”Mutta kuuntelen kyllä radiosta jumalanpalvelusta.”	Radiojumalanpalvelus
”Vain mitä minä voin teherä niin on, jotta mä rukoolen puolesta, ja mä paan viä muitaki rukoolemahan.”	Esirukoukset
”Niin, ja sitte tästä rukoilemisesta, että kyllä mä aina sitte illalla ja saunan lauteilla meen kaikki nuo lähisukulaaset nimeltä sitte, jotta mä muistan sitte niitä nimiäki.”	Esirukoukset
”...ja täällä asti ollahan, että kyllä sitä varjelusta on paljo tarvittu kaikilla lailla.”	Oivallus Jumalan varjeluksesta
”Jotta kyllä siinä se usko sinänsä sitte kumminki tuota on niin ku kantava voima aina.”	Oivallus uskosta kantavana voimana
”No tuo nyt on tuo kerran kuukaudes tämä Ely:n laulutilaisuus, niin siihen mä ny aina haluan mennä.”	Hengellinen laulutilaisuus
”Mutta kyllä me aina kirkkoon isännän kans mennään...”	Kirkossa käynti

Aineiston klusterointi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Päivittäinen rukoileminen Iltarukoukset Esirukoukset Televisioitu jumalanpalvelus Radiojumalanpalvelus Uskonnollinen kirjallisuus	Yksityinen hartaudenharjoitus
Hengelliset tilaisuudet Kirkossa käynti Hengellinen laulutilaisuus	Julkinen hartaudenharjoitus
Oivallus Jumalan johdatuksesta Oivallus Jeesuksen sovitustyöstä Oivallus Jumalan varjeluksesta Oivallus uskosta kantavana voimana	Oivallukset uskosta ja Jumalasta